

Kriittinen atsaus

2/1994

KRIITTINEN KORKEAKOULU 25 VUOTTA juhlaseminaari 12.5.1993

- Esko Paakkola:** KRIITTINEN KORKEAKOULU - 26 VUOTTA KESKUSTELUA
Sirpa Pietikäinen: MUUTOS KOHTI KESTÄVÄÄ KEHITYSTÄ
Reijo Wilenius: KRIITTISYYDEN JA KRIITTISEN KORKEAKOULUN IDEASTA
Heidi Hautala: ITSEKRITIIKKI JA EREHTYMISEN TAITO
Antti-Veikko Perheentupa: KRIITTISYYS JA YHTEISÖT
Markku Graae: REHELLISYYS JA KRIITTISYYS
Kari E. Turunen: EUROOPPALAISET IHANTEET

Kirja-arvostelu

Yleisötilaisuudet syksy 1994

Kurssit syksy 1994

Kriittinen katsaus

N:O 2/1994 31. vuosikerta (Katsaus perustettu 1957)

Julkaisija Kriittinen korkeakoulu ry
jäsenlehti

Toimitus Esko Paakkola päätoimittaja
Sini Piippo
Tarja Riikonen

Ilmestyminen Neljä numeroa vuodessa

Tilaukset Kriittinen korkeakoulu
tiedustelut ja Köydenpunojankatu 4 b
osoitteenmuutokset 00180 Helsinki
Avoinna: 9-16
puh 90-612 1511
fax 90-680 2990

ISSN 1237 - 4970

Toimitus vastaanottaa mielellään kirjoituksia lukijoiltaan.
Työtämme helpottaa, jos ne toimitetaan meille levykkeelle
kirjoitettuna.

Artikkeleiden osittainen lainaaminen on sallittua, mikäli
lähde mainitaan.

KRIITTINEN KORKEAKOULU - 26 VUOTTA KESKUSTELUA

Kriittisen korkeakoulun ideaan kuuluu tietty jännitteinen kaksinaisuus: se on toisaalta kiinni virallisessa ja tieteellisessä maailmassa ja toisaalta se taas pitää keskusteluyhteyden epämääräisten, epävirallisten eikä vielä laajaa hyväksyntää saaneiden ilmiöiden kirjavaan maailmaan. Semiotikkojen mukaan kulttuurin eräs tärkeä eteenpäinvievä voima on jännite epävirallisen ja virallisen, "likaisen ja puhtaan" välillä. Virallinen kulttuuuri pitää elävyyttään osittain yllä sulauttamalla vähitellen epävirallisen ja epämääräisen alueeseen kuuluneita ilmiöitä omaan piiriinsä. Kriittinen korkeakoulu on pyrkinyt seisomaan molemmissa todellisuuksissa. Liikkuminen myös epäpyhän ja kontrolloimattoman piirissä kuuluu sen ideaan. Yleisötilaisuuksissamme on keskusteltu esimerkiksi mitä erilaisimmista vaihtoehtoisen lääkinän muodoista, shamanismista, enkeleistä, erilaisista jumalakuvista ja omatekoisista Suomen talouden arvioinneista, Kittilän elämäntapaintiaaneista tai maanjärityksiä ennustavista teorioista. Mikäli Matti Wuoren analyysi Suomesta "agraarisena virastoyhteiskuntana" edes osittain pitää paikkansa, on tehtävä erittäin perusteltu. Yleisötilaisuuksien taustalla on ollut ajatus **erilaisten ja uusien näkökulmien** löytämisestä.

Kulttuurikeskus - kriittisen korkeakoulun kannatusyhdistys perustettiin toukokuussa 1968 eli 26 vuotta sitten. Silloinen aika oli täynnä mitä kirjavimpia optimistisia humanistisia aatteita ja voimakkaita näkemyksiä yhteiskunnallisten olojen järjestämisestä. Vallinneesta maailmanparannustahdosta syntyi myös Kriittisen korkeakoulun luento- ja keskustelutilaisuuksien sarja. Tämä toimintamuoto on vanhin ja myös näkyvin osa Kriittisen korkeakoulun toimintaa. Se tavoittaa nykyisin vuosittain noin 4000 ihmistä.

Yleisötilaisuudet olivat aluksi - ajan paatuksesta johtuen - keskittyneet **yhteiskuntakritiikkiin** ja ympäristökysymyksiin. Tausta-ajatuksena oli **erilaisten aatteellisten näkemysten tuominen keskusteluun samalle foorumille**. Tätä vuoropuhelua tarvitaan yhä edelleen: esimerkiksi tänä syksynä keskustellaan kirkon ajankukaisesta tehtävästä, koulun aloittamisestä, nykytaiteesta jne.

Viime vuosina on kuitenkin esiin tullut entistä enemmän tarvetta luentoihin, jotka antavat **myönteisiä ja elämänuskoa vahvistavia** impulsseja. Luennot elämäkaaresta, kuoleman kohtaamisesta, miehenä ja naisena olemisesta sekä seksuaalisuudesta ovat olleet hyvin suosittuja.

Kriittisen korkeakoulun tehtävä on puolustaa ennakkoluulottomasti oikeutta erilaisiin näkemyksiin ja kuunnella vähäisiäkin ääniä - kriittisyyden ihanteen hengessä.

Esko Paakkola

Kriittinen korkeakoulu vietti 25-vuotisjuhliansa viime vuonna. Julkaisemme lähes kaikki juhlaseminaarissa pidetyt esitelmät tässä lehdessä. Osa artikkeleista on toimitettu vapaamuotoisesti pidettyjen puheiden pohjalta, joten niissä saattaa vielä olla jäljellä puheenomaisia kielellisiä muotoja.

Sirpa Pietikäinen, ympäristöministeri

MUUTOS KOHTI KESTÄVÄÄ KEHITYSTÄ

Kovin mielelläni näen yhteyden kriittisyyden ja hyvän elämän sekä kriittisyyden ja hyvän ympäristön välillä. Kriittisyys on kykyä suhtautua toisesta näkökulmasta omaan itseensä, omiin uskomuksiinsa, arvoihinsa, tietoihinsa sekä toisiin ihmisiin, heidän väittämiinsä, arvoihinsa ja myös auktoriteetteihin, olivat he sitten asiantuntijoita talouden, politiikan tai tiedon osa-alueelta.

Vielä ehkä enemmän kuin kykyä, se on uskallusta ja tahtoa kyseenalaistaa. Uskallusta ja tahtoa miettiä uudenlaisia toimintamalleja, konsepteja, syy- ja seuraussuhteita, arvojen keskinäisiä suhteita. Ainoastaan kriittisen toiminnan kautta voivat tieto, ihmisten elinympäristöt ja olosuhteet muuttua. Ainoastaan kriittisyyden kautta mielestäni ylipäänsä kyetään ajankohtaisesti reagoimaan siihen, miten meidän elinympäristömme tai toimintaympäristömme muuttuu. Ja jos missä, niin kärjekkäimmin ympäristökysymyksissä näkyy se ristiriita, joka syntyy kun toimitaan vanhoilla arvoilla, vanhalla tiedolla ja vanhalla toimintamallilla, kun kriittisyys ei saa riittävästi tilaa, kun se ei muuta riittävän tehokkaasti ja nopeasti totuttuja käsityskulkuja, kun se ei romuta olemassa olevia auktoriteetteja.

Viimeisen 40 vuoden aikana ympäristökysymys on itse asiassa tullut ja muuntunut polttavaksi. Olemme niin sanotusti räjäyttäneet pankin viimeisen 40 vuoden aikana. Eksponen-

tiaalisesti kymmenkertaisesti olemme tämän ajanjakson aikana ryhtyneet käyttämään luonnonvaroja hyväksenne ja aiheuttamaan toiminnallamme samassa suhteessa lisääntyvää ympäristökuormitusta. Esimerkiksi se, minkä on kestänyt vuosituhansia muuttua hiileksi ja sitoutua energiavaroiksi maaperään, on nyt sitten muutamassa kymmenessä vuodessa keskeisiltä osin vapautettu uudelleen ilmakehään tunnetuin seurauksin. Voi kysyä, että pysyemmekö me itse itsemme jalanjäljissä.

Aika hyvin kohdalleen sattuu tämä Kriittisen korkeakoulun 25-vuotisjuhla, sillä noin 20 vuotta sitten julkaistiin raportti "Kasvun rajat" - Rooman klubille tehty ympäristöklassikko - paljon kiitetty ja paljon parjattu. Jo tuolloin 70-luvun alussa havaittiin, että jatkuva materiaallinen kasvu ei voi jatkua loppumattomiin rajallisessa maailmassa. Jotkut syytivät sitä silloin tuomiopäivän ennustamiseksi ja pessimismiksi. Nyt 20 vuoden kuluttua "Kasvun rajojen"

tekijöiltä on tullut uusi teos "Ylittyvät kasvun rajat", joka vastikään julkaistiin suomenkielisenä versiona. Kuten aiempikin teos niin myös tämä uusi osoittaa, että ihmiskunnalla on mahdollisuus selviytyä nykyisistä ongelmistaan, jos me vain haluamme, mutta nykyisen tien kulkeminen ei ole loppumattomiin mahdollista. Tämä tulisi kyetä näkemään varoituksena ja myönteisenä signaalina siitä, että toinenkin tie on olemassa. Tämä toinen tie on mielestäni se, jolla yritämme ratkaista ympäristöongelmat.

"Ylittyvien kasvun rajojen" päätelmiä on syytä siteerata, sillä niissä mielestäni yhdistyy terävä analyysi ympäristöongelmien syistä sekä näkemys niiden ratkaisusta. Tässä kirjassa todetaan, että ihminen kuluttaa useita olennaisia luonnonvaroja ja synnyttää saasteita vauhdilla, joka on jo ylittänyt kestävät rajat. Jos näitä materiaalienergiavirtoja ei pienennetä merkittävästi, henkeä kohti laskettu ruuan tuotanto, energian käyttö ja teollinen tuotanto vähenevät lähivuosina tavalla, jota ei voi enää hallita. Kirjoittajien mukaan tämän rappeuttamisen voi estää kahdellakin tapaa. Ensiksi on perusteellisesti tarkistettava ne tottumukset ja politiikka, jotka edistävät väkiluvun ja teollisuuden kasvua. Toiseksi materiaalien ja energian käytön pitää tehostua nopeasti ja voimakkaasti. Kestävä yhteiskunta on siis teknisesti ja taloudellisesti mahdollinen. Päästäksemme sii-

hen tarvitsemme huolellista tasapainoa kauaskantoisten ja lyhytnäköisten päämäärien välillä. Tätä päätöksenteon aikajännettä voi osoittaa esimerkiksi sillä esimerkillä, että me poliitikot olemme kovin huolissamme ensi vuoden budjetista ja tällä vaalikaudella tehtävistä ratkaisuista ja 90-luvun poliitikot ovat kuitenkin vallanpitäjinä hyvin lyhyen aikaa - sellaisen 10 ehkä 20 vuotta, joka poliittisessa elämässä on kuitenkin pitkä taival. Tänä aikana tehdyt päätökset vaikuttavat kuitenkin monikymmenkertaisesti aikajänteeltään. Nyt päätetty energialinjaus vaikuttaa Suomen energiakenteeseen vuonna 2020 ja vuonna 2050 meidän energiakulutuksemme tasoon. Tällä vuosikymmenellä syntyneet lapset siirtyvät eläkkeelle joskus vuonna 2050 ja elävät vielä vuonna 2070. Ja tällä vuosikymmenellä ilmaan lasketut freonit alkavat vasta vaikuttaa vuonna 2020 ja niiden vaikutus jatkuu pitkälle 2100-luvun jälkeen. Aikaan, jolloin tällä vuosikymmenellä syntyneiden lasten lapset ja lapsenlapsetkin ovat jo vanhuksia. Eli siinä on se päätöksenteon aika-jänne, siinä on myös sen vastuun ja moraalien mitta, jolla meidän tulisi omia ratkaisujamme katsoa. Sillä tämän kestävä kehityksen määritelmän mukaanhan mikään sukupolvi ei saa viedä resursseja tulevilta sukupolvilta. Ja silloin poliittisten päätösten aikajänteen on muututtava ja meidän on opittava katsomaan pitemmälle tu-

levaisuuteen ja meidän on opittava vastaamaan päätöksistämme.

Uskon kriittisyyteen kuuluvan myös sen, että meidän on opittava puhumaan totta päättäjinä, kuluttajina, teollisuuden edustajina, maanviljelijöinä, missä tehtävissä olemmekin; katsomaan tulevaisuutta ja näkemään eri valintojen seuraukset; näkemään, että rajallista ei voi rajatomiin kuluttaa. Ympäristön kannalta halpuus ja tuhlaus ei ole tavoite. Ne johtavat kehityksen pysähtymiseen ja ne johtavat luonnonvaroja hukkaavaan käyttöön. Voin aika vilpittömin mielin väittää, että vastakkain eivät ole luonnonarvot ja talouden arvot perinteisenä arvopohjaisena tarkasteluna. Kun ympäristön pilaantuminen asettaa rajat taloudelliselle toiminnalle, niin kyseeseen tulee se, kuinka se osataan ottaa huomioon taloudellisessa toiminnassa. Miten ja kuka kykenee toimimaan siinä uudessa toimintaympäristössä? Jo tämän vuoksi meidän on syytä ottaa ympäristöhinta osaksi kansantalouden tilinpitoa ja sitä kautta voimme myös taloudellisesti arvottaa aiemmin ilmaisiamme pitemmän ajan hyödykkeitä kuten puhtaan veden, ilman, luonnon ja luonnonvarojen arvoa omaan taloudelliseen toimintaan ja pistää sille myös ne ehdottomat toiminnan rajat kuten asetamme rajat ihmis-

oikeuksien kunnioittamisen perustalle. Luulen, että on aika oppia, että ilmaisia lounaita ei ole, ei edes luonnon helmassa nautittuna.

Hyvät kuulijat, edessämme ei ole pelkkä teknologisetaloudellinen muutos, vaan kyse on aika syvällisestä arvopohjaisesta muutoksesta, uuden konseptin kehittamisestä ja sen kriitikkistä. Aivan kuten orjuutta ei voi poistaa kohtelemalla orjia paremmin, jakamalla ilmaisia elokuvallippuja, ei myöskään ympäristöongelmaa voi korjata jatkuvaan materiaaliseen kasvuun perustuvan konseptin kautta. Tarvitaan murros, tarvitaan ihmisoikeuksien rinnalle luonnonoikeudet. Ja lopuksi haluan vielä kertaalleen siteerata tätä Ylittyvät kasvun rajat -kirjaa, jossa todetaan, että määrällisten tulosten sijasta on korostettava arvoja, kohtuutta ja elämänlaatua. Kestävä yhteiskunta vaatii enemmän kuin tuottavuutta ja tekniikkaa. Se tarvitsee myös kypsyyttä, kaukonäköisyyttä, myötätuntoa ja viisautta. Haluan teille kaikille toivottaa kaukonäköisyyttä, myötätuntoa, kypsyyttä ja viisautta ja tahtoa ja intoa toimia kriittisinä yksilöinä tässä yhteiskunnassa uudenlaisten näkökulmien esilletuojina ja myös niiden uudenlaisten näkökulmien kritikoijina, kaiken kysyjinä, uuden oppijoina, kyseenalaistajina.

Reijo Wilenius, professori

KRIITTISYYDEN JA KRIITTISEN KORKEAKOULUN IDEASTA

Aiheeni on kriittisyyden idea ja Kriittisen korkeakoulun idea. Aloitan jälkimmäisestä ja samalla ilmaisen iloni, ettei tarvitse puhua vain Kriittisen korkeakoulun ideasta, vaan kyseinen korkeakoulu on edelleen myös ulkoista todellisuutta.

Aristoteleen mukaan ymmärrämme jonkin ilmiön olemuksen parhaiten kun tutkimme sen genesistä, syntymää, ja sen syntymän taustatekijöitä. Käsitte- len lyhyesti kahta taustatekijää, vuoden 1968 ilmapiiriä ja länsimaisen yhteiskunta- ja kulttuurikritiikin perinnettä.

Jo vuonna 1967 alkoi opiskelijapiireissä ilmetä uutta radikalismia. Toimin silloin Suomen Teiniliiton kuraattorina, hoidin filosofian professuuria Helsingin yliopistossa ja olin Helsingin Rudolf Steiner -koulun opettajana. Kosketuspinta nuorisoon oli laaja. Tuntui, että tarvittiin jotain uutta kulttuurifoorumia, jossa uusi radikaali eli juuriin menevä kysyminen ja keskustelu pääsisi vapaasti pursuamaan. Tammikuussa 1968 puhuin ideasta Teiniliitosta tutuille Risto Volaselle ja Paavo Löppöselle, piiri laajeni ja jo varhain keväällä - ennen maailmanlaajuisen opiskelijakapinan puhkeamista toukokuussa 1968 - uuden insti-

tuution peruskirja oli valmis. Se, että Kriittinen korkeakoulu pystyi jatka- maan ja kehittymään yli vallanku- mousvuoden 1968 oli sen ansiota, että se alun alkaen sai hyvät pääsihteerit ja aktiiviset johtokunnan jäsenet.

Toinen taustatekijä oli länsimai- sen yhteiskunta- ja kulttuurikritiikin virtaus. Mainitsen siitä vain muutamia nimiä.

Tämän virtauksen tavallaan aloitti Rousseau, joka ensimmäisenä asetti tunnetussa kilpikirjoituksessaan koko länsimaisen sivilisaation kyseen- alaiseksi, jolla esiintyy myös vierau- tunisen käsite, mutta joka kehitti sille myös vaihtoehdon niin kasvatuksen kuin koko yhteiskuntarakenteen alalla. Osittain Rousseausta inspiroitui Marx; Snellman, joka alkoi yliopistokritii- kistä ja selkeytti yliopiston ideaa; omaa syvän kulttuurikritiikin linjaa edustivat Nietzsche ja Steiner, ja 1900-luvulta haluan mainita Freudin, Frankfurtin koulukunnan kriittisen yh-

teiskuntateorian (esim. Marcuse) ja ekofilosofisen suunnan. Kaikki nämä ovat edustaneet juuriin ulottuvaa kulttuurin kritiikkiä.

Tässä tulen itse kriittisyyden ideaan. Siihen sisältyy loogisesti, että on jokin mittapuu, normi, idea tai ideaali, esimerkiksi ihmiskäsitys, luonnonkäsitys, tiedekäsitys, jonka pohjalta jotakin kritikoidaan. Nimitän destruktiiviseksi ja tietystä mielessä epärehelliseksi kritiikkiä, joka ei avoimesti ilmaise perusteitaan. Tätä vikaa on jossain määrin Marxilla - siksi toteutunut marxilainen yhteiskunta oli lievästi sanoen ikävä yllätys ihmiskunnalle - samaa vikaa on paljossa ajankohtaisessa kriittisyydessä, jossa tehlataan jokin teos tai henkilö, instituutio tai aate piilottaen omat lähtökohdat. Sellainen kritiikki tyydyttää lähinnä alitajunnassamme piilevää tuhoamisen tarvetta eikä se ansaitse ylistystä (egofundamentalismi, oikeassa olemisen paatos).

Kriittisen korkeakoulun kriittisyyden ideaan on sen sijaan alun alkaen liittynyt vaihtoehtojen rakentaminen (esim. yhdyskunta, tiede, kasvatust), myös dialogin, avoimen keskustelun idea (Habermas), päästää vaihtoehtoiset ajatustavat esiin, keskusteluun establishmentin kanssa.

Käsitteellä "rakentava kriittisyys", joka esiintyy tämän juhlaseminaarin otsikossa ja joka lähinnä kai tarkoittaa vaihtoehtojen rakentamista, on tosin huono sivumerkitys, se että

kritisoitavaa käsitellään kierrellen ja kaarrellen, pehmeästi silkkihansikkain. Tähän liittyy se kritiikki, jota voisi esittää Kriittistä korkeakoulua kohtaan. On aina olemassa vaara, että se alkaa suhtautua liian pehmeästi establishmentiin, alistuu esimerkiksi valitsevalle tieteenkäsitykselle, alkaa uiskenalla tiede-, kulttuuri- ja yhteiskuntakritiikin lämpimissä, mukavissa pintavesissä ja jättää edellä luonnostetun kritiikin radikaalin, syvän linjan. Esimerkkinä nykyinen lama - etsitään "syyllisiä", kun syyllinen on koko elämänmuotomme, elämän- ja maailmankatsomuksemme, jossa kaikki olemme osallisia.

Lopuksi ilmaisen vielä suuren iloni siitä, että Kriittinen korkeakoulu on elänyt ja kehittynyt. Voin sen mielestäni todeta objektiivisesti, koska oltuani ensimmäiset 15 vuotta siihen kiinteästi sitoutunut, aloin siitä irtautua kymmenkunta vuotta sitten käyttäkseni rajallisia vapaa-ajan voimiani Snellman-korkeakoulun kehittämiseen. Hiljaisessa mielessäni kohotan kolminkertaisen eläköön-huudon perusteisiin menevälle ja vaihtoehtoja rakentavalle kritiikille!

Heidi Hautala, kansanedustaja

ITSEKRITIIKKI JA EREHTYMISEN TAITO

Kun kerroin kaksitoistavuotiaalle pojalleni, että menen Kriittisen korkeakoulun juhlaseminaariin puhumaan erehtymisen taidosta, hän totesi: "Siihän sinulla ainakin on kokemusta." Pyysin häntä mainitsemaan esimerkkejä. Tähän hän totesi, että olin taas kerran ahtanut hänen illallisensa liian pienelle lautaselle. - Tänä aamuna hän kysyi: "Tänäänkö menet puhumaan sinne Epäuskoisten yhdistykseen?"

Ajatuksena tämän tilaisuuden teema, rakentava kriittisyys, ja koko Kriittisen korkeakoulun 25-vuotinen toiminta perustuu vuorovaikutuksen ideaan. Uskomme, että jos mielipiteiden - kriittistenkin - vaihto kansalaisten kesken on vilkasta ja kohtaamista tapahtuu, syntyy kulttuurinen voima.

Jos pienet ja suuret ratkaisut niin kansalaisten kuin valtakunnankin arjessa perustuvat avoimeen vuorovaikutukseen, eri näkökohtien aitoon pohdintaan, tulee ratkaisuihin parempia ja viisaampia ja ne noudattavat varmemmin kansalaisten oikeudentajua. Tätähän ei voi sanoa nykytilanteesta.

Tänään ihmisten usko tulevaisuuteen on koetuksella. Olisi opittava menneisyyden virheistä ja suuntauduttava uusien eväiden tulevaisuuteen. Erityisesti menevien sukupolvien pitäisi altistaa itsensä tulevien sukupolvien kritiikille ja harjoittaa itsekritiikkiä. Minkälaisen perinnön Ranskan vallankumouksesta asti vahvistunut

edistyksen myytti on jättänyt nyt varttuville ja jälkeemme tuleville polville? Eikö olisi massiivisen, institutionaalisen itsekritiikin aika?

Olisi myös opittava sietämään epävarmuutta, joka on maailmassa lisääntymään päin, ja elämään viisaasti sen kanssa.

Kritiikki ymmärretään helposti maton vetämiseksi toisen alta tai yleensä vain asenteeksi, että minä tiedän asian paremmin kuin muut. Tämä on ainakin politiikassa sääntö eikä poikkeus. Se myrkyttää omaa työympäristöäni. Olen huomannut, että minä tiedän parhaiten on jonkin verran sukupuolisidonnainen ilmiö.

Opposition ammatti on epäillä hallitusta. Hallituksen tehtävä taas on torjua opposition parhaat ehdotukset. Ehkä tämä on enemmistöparlamentarismia, mutta uskon, että yhä useammat ihmiset näkevät tällaisen vuoropuhelun ajan ja energian tuhlaukseksi. Lakiasäättävän kansalliskokouksen jäsenet oppivat kovin hi-

taasti luottamaan perustuslakiin, joka suorastaan asettaa velvollisuuden noudattaa omaa vakaumustaan. Tämänkaltaisen perustuslaillisuus uudistaisi suomalaista politiikkaa kaikkein parhaiten ja tekisi tilaa uusille rakentavasti kriittisille liittoutumille.

Kritiikki-instituution on taiteessa ja tieteessä oltava armotonta ja lahjomatonta, eikä siinä pyritäkään yhdessä ja vuorovaikutuksessa yhä kehittymään ja oppimaan toiselta, korkeintaan ymmärtämään ja eläytymään erilaisiin lähtökohtiin.

Sen sijaan rakentava kritiikki, jota peräänkuulutamme, perustuu juuri avoimuuden ja vuorovaikutuksen pyrkimykseen. Kritiikki ja itsekritiikki muodostavat yhteyden. Rakentava kritiikko suuntaa kritiikkinsä terävästi mutta lempeästi kritisoimansa asian ytimeen. Mieluiten asian eikä henkilön. Rakentava kritiikko antaa mahdollisuuden myöntää erehdyksiä ja oppia niistä.

Rakentavan kritiikin tulisi johtaa laajaan itsetiedostusprosessiin tai kollektiiviseen itsekritiikkiin. Itsekritiikki ei ole mahdollista ilman tervettä itsetuntoa. Turvattomuuden tilaan saattaminen ja uhanalaiseksi saattaminen ainoastaan herättävät puolustuksen unestaan, jolloin kritiikki kimpoaa kohteen rinnasta kuin kuminuo-li. Taitavasti toimiva rakentava kritiikko onnistuu tavoitteessaan, jos kohde toteaa: olen tehnyt virheen ja näin voisin toimia toisin.

Sanonta, joka ei ole mielestäni kaukana totuudesta, kuuluu: poliitikkaa ei voi kritisoida, koska hän tekee sen itse. Neuvona en ole pitänyt tätä edes täysin järjettömänä. On parasta tunnustaa vaikkapa, että viikkoa ennen eteläisen naapurimaamme Viron itsenäistymistä esitelmöin Eteläsataman matkustajaterminalissa polkupyörään nojaten Tallinaan matkustavalle ystävälleni, että on aivan liian aikais-ta toivoakaan Viron itsenäistymistä, koska poliittiset edellytykset sille eivät vielä ole olemassa. On parasta tunnustaa erehtyneensä, koska kyllä joku muu tämän vielä muistaa kertoa. Arvelen myös, että vilpittömyys on parasta taktiikkaa.

Institutionaalisen ja yhteiskunnallisen itsekritiikin sekä virheistä oppimisen estää arvovalta. Instituutiot on suorastaan rakennettu arvovalta. Hallituksen arvovalta, opposition arvovalta, etujärjestöjen arvovalta on usein niiden johtajien henkilökohtaista arvovaltaa, joka ei salli loukkaantumatta ja torjumatta rakentavaakaan kritiikkiä. Kuinka monia virheitä tehdään, jatketaan ja uusitaan vain siksi, että jonkun arvovalta on vaakalaudalla? Osittain tästä syystä suomalainen yhteiskunta on kuin dinosaurus, joka ei liikauta ruhoaan vaikka henki lähtisi.

Arvovalta on likeisessä suhteessa erehtymättömyyden illuusioon. Erehtymättömyyden illuusiota taas pönkittää se, että tilikausi, jonka päätteeksi saa tili- ja vastuuvapauden,

on kovin lyhyt. Poliitikassa vastuu enintään vaalikauden mittainen. Kun emme halua pidentää vaalikautta, on ongelma ratkaistava vaatimalla kaikkien päätösten pitkäaikaisvaikutukset näkyviin. Ei laskuja tuleville polville, mutta aivan toisella tasolla todeksi tarkoitettuna kuin Esko Ahon hallitus kuuluttaa.

Erehtymättömyyden illuusio on erityisen vaarallinen näinä aikoina, jolloin maailma käy päivä päivältä ennustamattommaksi ja epävarmemmaksi paikaksi elää. Ennustamattomuuden kasvu oli havaittavissa ns. heikkona signaalina silloinkin, kun suomalaisessa yhteiskunnassa antauduttiin reaaliaimailmasta irtautuneen talouden pauloihin.

Heikkojen signaalien tragedia on, että niiden näkijöitä pidetään omalatuksina ja todellisuudesta vieraantuneina. Kunnes niistä tulee kaikille näkyvää todellisuutta. Mutta silloin heikot signaalit sykkivätkin jo ihan muualla. Missä juuri nyt?

Herkistyminen heikoille signaaleille on viisaan erehtymisen taidon edellytys.

Otan esimerkiksi erään ajan-kohtaisen poliittisen kiistakysymyksen, Suomen ydinvoimapäätöksen, joka näillä näkymin tehdään eduskunnassa kesäkuun alkupäivinä.

Erehtymättömyyden illuusio liittyy tietysti ydinvoimaan sikäläkin, että on melko rohkeaa uskoa korkeasti säteilevä ydinjäte kallionjärkäleiden liikkumattomuuden varaan - edes

jääkauteen asti. Päätösten pitkäaikaisvastuu, kaikissa muissakin asioissa, edellyttää voimakasta itsekritiikkiä todistuksena niin instituutioiden kuin yksittäisten päätöksentekijöiden suhteellisuudentajun olemassaolosta.

Taloudellisesti en voi ymmärtää, että viidentoista miljardin ydinvoimapäätös mitenkään olisi perusteltavissa epävarman tulevaisuuden edessä. Se on investointien kruunamaton dinosaurus, joka korvaa koko joukon pienempiä, joustavammin yhteen ja vaikeasti ennustettavaan tulevaisuuteen sovitettavia energiaratkaisuja. Sata kettua on parempi kuin yksi dinosaurus.

Tulevaisuuden ennakoiminen ja tietäminen on siis käynyt kohtalaisen vaativaksi ja jopa mahdottomaksi harjoitukseksi. Olisi suosittava ratkaisuja, jotka supistavat mahdollisimman pieniksi erehdysten seuraukset. Järjestelmät tulisi tässä mielessä rakentaa itseäänkorjaaviksi. Täytyy muistaa, että inhimillinen erehdys on yleensä järjestelmän sisäänrakennettu ominaisuus, ei suinkaan siitä mitenkään irrallinen, poistettava lisäke.

Erehtymisen taitoa on myös osata ehkäistä erehdyksiä. Erehtymisen taito on tässä mielessä sukua nöyryydelle sen edessä, mistä emme voi mitään lausua. On tärkeintä tietää mitä ei tiedä. Tätä olen pitänyt henkilökohtaisena ohjenuoranani.

Erehtymiselle ja itsekritiikille tarvitaan institutionaalisia puitteita. Rikosten sovittelu on erinomainen

keksintö, joka antaa tilaisuuden: Olen erehtynyt, olen tehnyt väärin, miten voin sen sovittaa? Poliitikot ja muut vallanpitäjät puolestaan voisivat katua rikkomuksiaan ja erehdyksiään vaikkapa Suomen Kuvalehden kirjoitus-sarjassa "Elämäni kymmenen suurinta erehdystä" tai "Kymmenen suurinta rikkomustani elämää kohtaan". Odotan jännityksellä, järjestääkö Suomen Kuvalehti tämän tilaisuuden. Osallistun siihen mielelläni, jos pyydetään.

Rakentavan kriitikon on myös osattava olla armoton. Joskus ei ole kyse erehdyksestä, vaan virheet ovat anteeksiantamattomia eikä erehdyksen myöntäminenkään riitä.

Suomi, josta tulee poliittisesti hyvää vauhtia Pohjolan Italia (onhan meillä jo valtiollinen Radio Mafiamekin), on saanut juuri tietää toistaiseksi ehkä anteeksiantamattomimmasta poliittisesta virheestä. On kerta kaikkiaan vastenmielistä kuulla, että demokratiaa oltiin rahasta myymässä

vuonna 1987 hallitusta muodostettaessa teollisuuspiireille. Kun ministeri sanoo, ettei hän näe tässä mitään väärää, voi vain kysyä, MITEN paljon heikkojen signaalien täytyy politiikassa vielä vahvistua.

Hyvät kuulijat, näen suomalaisen yhteiskunnan kriisissä uusia mahdollisuuksia. Vaikka osa ihmisistä on menettänyt kaikkensa, sen ohella tärkeimmän eli uskonsa tulevaisuuteen ja omiin kykyihinsä, saattaa kriisi aidon kritiikin kautta muuttua kulttuurimme uusiutumisoimaksi.

Kriittisyydelle pitää nyt tehdä sijaa kaikkialla lisäämällä kansalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin. Suomalaisen demokratian, joka on monessa mielessä rujoa ja näennäistä, pitäisi ottaa askelia torikousdemokratian suuntaan. Vapaiden kansalaisten, naisten ja miesten, on kriittisesti, itsekritiikkiä unohtamatta pohdittava, mitä me yhdessä voimme tehdä paremman tulevaisuuden puolesta.

Antti-Veikko Perheentupa, asiamies

KRIITTISYYS JA YHTEISÖT

Ennen varsinaiseen teemaani siirtymistä haluan kertoa erään muisteluksen, joka kyllä liittyy yhteisön käsitteeseen. Tämän tilaisuuden ohjelmalehtisessä mainitaan, että neljännesvuosisadan taivaltaan viettävän yhdistyksen nimi oli alunperin Kulttuurikeskus - kriittisen korkeakoulun kannatusyhdistys r.y. Näin pitkän nimen alituinen kirjoittaminen tuntui minusta silloisena pääsihteerinä turhalta rasitukselta. Lopulta ehdotin nimen muuttamista Kriittinen korkeakoulu ry:ksi.

Tällainen päätös tehtiin ja muutoksen sisältäneet säännöt lähetettiin asianmukaisesti yhdistysrekisterin vahvistettavaksi. Säännöt palautettiin kuitenkin ilmoituksin, ettei uutta nimeä hyväksytä. Minin keskustelemaan asiaa käsitelleen esittelijän kanssa. Hänen kantansa oli tiukka. ”Ei korkeakoulu voi olla mikään yhdistys. Sehän on instituutti.” Hän todisteli näkemystään myös sillä, ettei teatteritakaan ole hyväksytyt yhdistysten nimiksi. Minä yritin väittää vastaan. ”Eivätkö alkuperäiset teatterit olleet juuri teatteriseurueita, siis ihmisten yhteenliittymiä, jos ei nyt yhdistyksiä niin ainakin niitä muistuttavia yhteisöjä.” Todisteluni kai meni perille, koska toisella yrittämällä uusi nimi hyväksyttiin.

Yhdistysmuoto kuvaa mielestäni hyvin Kriittisen korkeakoulun yhteisöllistä olemusta. Kysymys on löysähköstä yhteisöstä, eräänlaisesta kulttuurisesta liikkeestä, jossa kiinteämmän ytimen muodostaa vain pieni sihteeristö. Luonteensa mukaisesti tällainen yhteisö ei pyri perustamaan mitään

kovin pysyvää, ei mitään instituutteja suurine rakennuksineen. Sen sijaan toiminaan vaikutus jää elämään muun muassa sen piirissä syntyineinä ideoina, joiden pohjalta on muodostunut kiinteitä ja pitkäikäisiä yhteisöllisiä toimintoja.

INKA on tämän tyyppinen jo pitkään elänyt toimintamuoto. Myös itse toimin yhteisössä, jota voi pitää Kriittisen korkeakoulun tytäryhteisönä, nimittäin Sosiaalipedagogiikan säätiössä. Yhteisöllisyyden idean edistäminen kuuluukin mielestäni Kriittisen korkeakoulun perinteeseen, sen alunperin omaksumaan impulssiin.

Yhteisön itsetietoisuus

Yhteisöt ovat eläviä organismeja, jotka syntyvät ja häviävät. Niiden olemusta voi ymmärtää vain dynaamisesta näkökulmasta. Yhteisö on vuorovaikutuksen sosiaalinen rakenne. Aito vuorovaikutus ei koskaan toteudu pelkästään ajatustasolla, vaan on aina myös emotionaalista. Vuorovaikutus

tarkoittaa jatkuvaa yksilöllisten kokemusten välistä prosessia. Ilman minäänlaista tieteellistä tarkkuutta - ehkä hiukan paradoksaalisestikin - voi väittää, että yhteisö on itsetietoisuutta tavoitteleva organisaatio.

Tällöin täytyy kuitenkin tehdä muutamia varauksia. Yhteisön itsetietoisuudella ei suinkaan tarkoiteta sitä, että kaikki yhteisön jäsenet jakaisivat saman tietoisuuden. Vanhakantaisessa autoritäärisessä yhteisömuodossa itsetietoisuus - tietysti myös itsetietoisuuden puute - saattaa keskittyä auktoriteettia edustaviin henkilöihin. Nykyisten ihanteiden mukainen epäautoritäärinen yhteisöllisyys tarkoittaa kuitenkin sitä, että itsetietoisuutta viljellään yhdessä - eikä pelkästään itsetietoisuutta vaan monella tavalla tietoista suhteessa olemista todellisuuteen. Tällöin nousee esille kriittisyyden haaste.

Tietoisuus voi käsitykseni mukaan kehittyä vain kriittisyyttä viljelemällä. Voidakseen tulla itsestään ja todellisuudestaan tietoiseksi ihmisen täytyy kriittisesti tutkia olemassaoloaan ja itseään. Sama koskee yhteisöjä. Tietoisuuden lisäämiseksi niidenkin täytyy jatkuvasti kohdistaa kriittisiä kysymyksiä omaan olemukseensa. Eri-laisten yksilöllisten kokemusten välillä on pystyttävä viljelemään kommunikaatiota, sillä jokainen yhteisön jäsen kokee todellisuuden omalla tavallaan. Epäautoritäärisuus tarkoittaa jokaiselle kuuluvaa oikeutta omaan erityiseen kokemukseen ja tämän kokemuksen

kuulluksi tulemistä. Organisoitu vuorovaikutus yhteisön sisällä muodostaa kuulluksi tulemisen rakenteellisen perustan. Tapani Sihvola totesi edellä, että kriittisyys on aina auktoriteetteja kyseenalaistavaa. Tämä pätee erittäin hyvin juuri yhteisöissä. Autoritäärinen yhteisö voi muuttua epäautoritääriksi ja vuorovaikutukselliseksi vain siten, että sen jäsenet oppivat kyseenalaistamaan sekä sisäiset että myös ulkoiset auktoriteetit.

Auktoriteettien kyseenalaistaminen on nykyhetken kulttuuritilannetta leimaava piirre. Kysymys on sekä välttämättömästä että vaikeasta prosessista, joka voi onnistua vain erilaisissa pieniyhteisöissä kehittyvän kriittisen vuorovaikutuksen varassa. Tällainen kulttuurinen muutospaine on kasvanut jatkuvasti. Jo pitkään on tuloaan tehnyt sellainen ihmistyyppi, joka ei kykene hyväksymään auktoriteetteja. Meissä elävä vapauden tarve toimii muutokseen pakottavana voimana. Sen vuoksi auktoriteettien kyseenalaistaminen on jo pitkään hallinnut kulttuurin kehitystä.

Tilanteeseen on viime aikoina tullut uusia ulottuvuuksia, jotka lisäävät paineita kriittisyyden ja yhteisöllisen vuorovaikutuksen kehittämiseksi. Uudet tarpeet liittyvät siihen vastuuseen, mitä erityisesti julkiset yhteisöt joutuvat kantamaan aivan toisella tavalla kuin aikaisemmin: vastuuseen siitä, että ne tekevät sen, mitä varten ne ovat olemassa ja mihin ne käyttävät yhteisiä varoja. Omassa

työssäni olen todennut, miten takavuosina joissakin yhteisöissä - runsaiden resurssien ollessa saatavilla - tehtiin nyt jälkikäteen kovin arvelluttavilta näyttäviä ratkaisuja. Jos jokin työntekijä ei pystynyt suoriutumaan tehtävistään, hänet siirrettiin sivuraiteille tekemään jotakin merkityksetöntä ja perustettiin entistä työtä varten uusi virka. Tällaisen asenteen levitessä vastuun kantaminen rämettyi.

Yhteisö ja emotionaaliset voimat

Kulttuurisen muutoksen keskeinen edellytys liittyy yhteisöllisyyden emotionaalisen olemuksen ymmärtämiseen. Yhteisöllisyys on ensisijaisesti emotionaalinen ilmiö, kuten jo edellä alleviivasin. Mitä intensiivisemmästä yhteisöstä on kysymys, sitä voimakkaammiksi ja haastavammiksi emotionaaliset tekijät nousevat. Perheet ovat yhteisöistä intensiivisimpiä. Niissä emotionaaliset voimat elävät todella vahvoina. Jos näitä voimia ei kyetä riittävästi hallitsemaan, ei perheyhteisöllä ole jatkuvuutta. Työyhteisöt ovat tässä suhteessa jonkin verran väljempää. Niiden emotionaaliset paineet eivät ole samalla tavalla polttavia, mutta niissäkin täytyy oppia elämään tunteiden kanssa.

Yhteisöllisen tietoisuuden ja yhteisön jäsenten kriittisen vuorovaikutuksen kehittäminen ei onnistu vain älylliseltä pohjalta. Sillä täytyy olla emotionaalinen perustansa. Jokainen yhteisöjen koulutustyötä tehnyt tietää,

että kun yhteistyön ongelmia yritetään pohtia pelkästään älyllisesti teoretisoiden, tärkeimpiin kysymyksiin ei päästä. Emootioiden täytyy tulla mukaan prosessiin. Käytännössä joutuu usein kokemaan, että kun vahvat emotionaaliset energiat lähtevät liikkeelle, ne toimivat käynti-paneveina voimina. Niihin sisältyy tietenkin myös riskejä, joten niille ei pidä antaa liikaa valtaa.

Itsetietoisuuden yksilöllinen kasvu tuntuu liittyvän ihmisen kykyyn kokea ahdistusta, avuttomuutta ja häpeää, jotka saavat hänet tutkimaan itseään. Kari E. Turunen nimittää tällaisia sisäänpäin kääntyviä tunteita eksistentiaalisiksi. Niitä voi luonnehtia myös depressiivisiksi vastakohtana maanisille voimille, joita ovat vallanhimo, itsekeskeisyys ja ahneus ja jotka ikään kuin vetävät ihmistä ulos maailmaan. Turunen kutsuu jälkimmäisiä narsistisiksi tarpeiksi.

Maanisille voimille on luonteenomaista, etteivät ne synnytä kriittisyyttä, vaan toimivat pikemminkin ihmisen sisäisen kriittisyyden sammuttajina. Voimme palauttaa mieliimme 80-luvun kokemukset, kun ahneus hallitsi suomalaista yhteiskuntaa. Ahneus toimi erittäin epäkriittisesti. Se saattoi ihmiset uskomaan houkuttuksiin, jotka osoittautuivat hyvin petollisiksi. Jälkikäteen ajatellen sokea usko äkkirikastumisen mahdollisuuksiin tuntuu lähes käsittämättömältä. Nyt tiedämme, miten kalliiksi tämä narsistinen itsepetos kansakunnalle kävi.

Yhteisöissä vaikuttavat saman tyyppiset tunnevoimat kuin yksilöiden elämässä. Voidaan puhua myös yhteisön kokemustodellisuudesta, joka vaikuttaa - tietenkin yksilöllisesti vaihtelevalla tavalla - kaikkien yhteisön jäsenten kokemustodellisuuden taustatekijänä. Tämä on yksi näkökulma siihen, että yhteisöt ovat jotakin enemmän kuin jäsentensä summa. Myös yhteisöjen itsetietoisuuden kasvu on tunneprosessi, jota kunkin yhteisön jäsenet yhdessä käyvät.

Yhteisölliset tunneprosessit eivät tarkoita sitä, että kaikki jäsenet kokisivat samoja tunteita. Paljon yleisempää on erilaisten tunteiden jakaantuminen eri henkilöiden kannettavaksi. Tämä toteutuu usein projektiivisesti siten, että oma torjuttu tunne nähdään toisessa henkilössä, josta sitten ikäänkuin yhteisenä sijoituksena tulee tämän tunteen kantaja. Sijoitukset merkitsevät samalla yhteisön kokemustodellisuuden hajoamista. Eri henkilöt kantavat siitä erilaisia puolia.

Sijoitukset lisäävät myös yhteisön sisäistä kilpailua, joka saa helposti monenlaisia epäterveitä muotoja. Kilpailu tuo mukanaan kateutta, pelkoa ja vihaa, jotka etäännyttävät yhteisön jäseniä toisistaan ja synnyttävät vastakkainasetteluja. Yhteisön johdon asema ei tällaisessa tunteiden voimakentässä suinkaan ole helppo. Siihen kohdistetaan helposti ristiriitaisia ja epärealistisia odotuksia tai vaatimuksia, joilla saatetaan myös väistää omaa vastuuta. Kun odotukset

eivät täyty, siitä seuraa pyrkimys johdon syyllistämiseen.

Tämä ei tarkoita sitä, ettei johto samalla voisi olla osallinen yhteisön emotionaalisessa jakaantumisessa. Johdon tehtävänä on kantaa yhteisön ideaa, toisin sanoen uskoa siihen, kehittää sitä eteenpäin ja saada myös ympäristö uskomaan sen merkitykseen. Tässä toiminnassa johto joutuu käyttämään niitä energioita, joita edellä kutsuin maanisiksi. Idean tärkeyden koetaan antavan moraalista oikeutusta itsekakeskeisyyden, kyltymättömyyden ja vallanhalun viljelemiselle. Raja idean eteenpäin viemisen ja henkilökohtaisten narsististen tarpeiden välillä saattaa himmetä, jolloin johdossa toimivat henkilöt ovat vaarassa joutua maanisten energioiden vangiksi.

Rehevöityneet maaniset voimat aiheuttavat helposti yksilöllisen todellisuussuhteen ohentumisen. Olenainen osa aitoa todellisuussuhdetta on jatkuvaa vaikeuksien, harmien ja pettymysten kanssa elämistä, toisin sanoen tietoisuutta inhimillisestä rajallisuudesta. Tällaisesta todellisuussuhteesta nousevat ne tunteet, joita edellä kuvattiin depressiivisiksi. Maanisten voimien vangiksi joutunut yhteisön johto ei pysty kunnolla jakamaan yhteisön muiden jäsenten depressiivisiä kokemuksia, vaan tapahtuu kokemustodellisuuden jakaantuminen, joka alkaa ylläpitää itseään.

Yhteisön tilanne saattaa jähmettyä tällaiseksi, jos riittävän vahvoja muutosta vaativia voimia ei lähde liik-

keelle. Tällaisina voimina voivat toimia ennen muuta viha, joskus myös kateus ja vielä harvemmin pelko, joka on yleensä on pysäyttävä voima. Näitä kolmea tunnetta voidaan luonnehtia reaktiivisiksi voimiksi. Viha toimii reaktiivisena muutostekijänä silloin, kun se ei jähmety katkeruudeksi vaan suuttumuksena vaatii tilanteeseen muutosta. Kateudella on ehkä vieläkin suurempi taipumus jähmettyä syövyttäväksi energiaksi, mutta se voi myös olla lähtökohtana vaatimuksille oikeudenmukaisuudesta. Pelon aktivoiva vaikutus voi toteutua esimerkiksi niin, että sen seuraukset vaikkapa pakona sairauteen alkavat olennaisesti haitata yhteisön toimintaa ja siten vaatia tilanteen kohtaamista. Oleellista on, että tavalla tai toisella syntyy painetta tilanteen kriittiseen tutkimiseen ja paremman tietoisuuden etsimiseen yhteisön tilasta.

Tavoitteena on tietenkin sellainen yhteisöllisyys, johon erilaisien kokemusten kuuleminen ja keskinäinen kriittinen vuorovaikutus kuuluvat pysyviksi rakenteiksi ja kulttuuriksi muodostuneena. Mutta olemme vielä kaukana siitä tilanteesta, jossa näin toteutuvaa yhteisöllisyyttä pidetään luonnollisena asiana. Eri yhteisöt kulkeutuvat sitä kohti kukin omalla tavallaan. Yleensä kielteisenä pidetyt vihan, kateuden ja pelon tunteet saattavat toimia tässä prosessissa välttämättöminä muutosvoimina.

Tällainen ajatus ei kiellä sitä, että reaktiiviset tunteet ovat vaarallisia

ja muodostuvat usein tuhoisiksi. Ratkaisevaa on, miten ne tulevat kuuluisiksi. Niitä tulisi kuulla eräänlaisina kantovoimina, jotka voimakkuudellaan auttavat ylittämään kipeitten kokemusten ilmaisemisen tielle nousevia kynnyksiä. Pyrin selventämään ajatusta kuvalla parisuhteesta. Jokainen parisuhteessa elänyt tietää, että on asioita, jotka tulevat sanotuiksi vain suuttumuksen voimalla. Kuitenkin ne ovat usein mieltä painavia asioita, joista pitäisi voida puhua. Suuttumus saattaa siten lähettää liikkeelle tärkeän viestin. Usein käy kuitenkin niin, että kuuluksi tulee vain suuttumus, ei itse viesti.

Yhteisöllisissä prosesseissa tämä on oleellinen ongelma. Pitkään kyteneet ristiriidat, joista ei ole kyetty puhumaan, nousevat esille niin vahvan energian varassa, että puhe tulee helposti kuulluksi pelkkänä vihamielisyyden ilmauksena. Tällainen tilanne voidaan selvittää vain määrätietoisella toiminnalla. Erityisesti puhumaan tottumattomassa yhteisössä tai hyvin tulettuneessa ilmapiirissä tarvitaan ulkopuolinen henkilö, jonka tehtävänä on vaimentaa kantoaaltoa ja auttaa itse viestin kuuluksi tulemista. Hänen tulee vaikuttaa niin, ettei välttämätöntä kantoaaltoa leimata kielteisiksi vaan että se ymmärretään osaksi yhteistä tietoisuutta palvelevaa kriittisyyttä, jolle kynnys tässä vaiheessa vielä on korkea.

Yhteisökulttuureja verrattaessa voidaan käyttää kuvaa luonnonkas-

veista ja viljelykasveista. On luontaisesti muodostuneita keskustelukulttuurreja, joissa tunteet ailahtelevat rajusti ja joihin aggressiiviset viestit kuuluvat itsestään selvinä. Niissä on totuttu sietämään monenlaista, mutta ylilyönnit saattavat silti katkaista keskusteluyhteyksiä pitkiksi ajoiksi. Määrätietoisesti viljellystä keskustelun ilmapiiristä sen sijaan on pyritty karsimaan sellaisia ilmaisutapoja, joista saattaa muodostua ongelmia. Tällaisessa viljelyssä keskustelukulttuurissa yhteisö pystyy parhaiten nostamaan tietoisuuttaan.

Kulttuuritunteet

Olen pyrkinyt tuomaan yhteisöjä koskevaan keskusteluun uuden käsitteen kulttuuritunteet. Useimmista muista tunteista poiketen ne eivät tarjoudu ihmisten käyttöön itsestään. Ne elävät kulttuurisissa perinteissä, joita seuraamalla yksilö saa mahdollisuuden niiden sisäistämiseen. Yhteisöllisyyden kehittymisen kannalta ehkä tärkeimpiä kulttuuritunteita ovat kunnioitus, kiitollisuus, avoimuus, rehellisyys ja rohkeus. Myös ilo ja suru kuuluvat tähän ryhmään. Ne ovat ihmisen luonnostaan kokemien mielihyvän ja ahdistuksen tunteiden kulttuurisesti viljeltyjä muunnelmia.

Kulttuuritunteitten viljely on tärkeä osa yhteisön kehittämistä, koska se antaa mahdollisuuden myös kielteisinä pidettyjen tunteitten käsittelyyn ilman, että ne nousevat hallitseviksi.

Esimerkiksi kun yhteisössä kehittynyt keskinäisen kunnioituksen ilmapiiri auttaa kuuntelemaan myös hankalia puheenvuoroja ja tunnelatautuneita ilmaisuja, silloin niiden kantamilla viesteillä on mahdollisuus mennä perille ja tulla kuulluiksi. Jokin kokemus voi olla niin vaikea, ettei sitä voi itkemättä kertoa. Tarvitaan suurta kunnioitusta, jotta ihminen voittaa häpeän tunteensa eikä anna sen lannistaa itseään kaikesta tunnekuohusta huolimatta.

Kunnioitus on hyvä esimerkki kulttuurisesta energiasta, joka ei kasva villinä. Se on jalo kasvi, jota yhteisöissä täytyy viljellä. Kaikki viljely vaatii pitkäjänteisyyttä. Tulokset ilmenevät vasta ajan myötä. Mutta tällainen vaivannäkö on palkitsevaa. Se on yhteisölle paras, ehkä ainoakin tie kohti itsekriittisyyttä ja tietoisuuden tason nostamista, mikä puolestaan on toimintakykyisen, epäautoritäärisen yhteisökulttuurin kehittymisen ehto.

Kriittisyys tuo vielä lopuksi mieleeni yhden aktiivisen kulttuurisen energian, jota emme ole nykykulttuurissa oppineet riittävästi arvostamaan. Tämä energia on ihmettely. Ihmettelyn viljely on hyvin tärkeä osa ihmisenä olemista. Kaiken selittämään pyrkivässä teknispainotteisessa kulttuurissamme emme osaa ihmetellä erilaisia elämän ilmiöitä, vaan pyrimme liian herkästi antamaan niille kausaalisen tulkinnan. Tällainen asenne saattaa vääristää kriittisyyttämme. Myös ihmettely on kriittisyyttä, johon yh-

distyy nöyrää suostumista inhimillisen ymmärryskyvyn rajallisuuteen.

Liisa Kiesiläinen: Kasvatusyhteisöjen kulttuurivallankumous

Teos käsittelee lähinnä päiväkotien kasvatuskulttuuria ja sen kehittymistä sekä siihen vaikuttavia tekijöitä kuten arvoja. Teos pohjautuu käytännön kokemuksiin ja sisältää paljon toimintaehdotuksia alalla työskenteleville.

FK, psykologi Liisa Kiesiläinen toimii varhaiskasvatuksen henkilöstön kouluttajana.

Kriittinen korkeakoulu julkaisuja n:o 16; Helsinki 1994

85 mk + toimituskulut

Markku Graae, FL

REHELLISYYS JA KRIITTISYYS

Inhimillisen kasvun seminaarin luovuusopettajana puhun aiheesta "rehellisyys ja kriittisyys" nimenomaan luovuuden kannalta.

Sanat saavat eri merkityksen erilaisissa yhteyksissä ja erilaisten perustoumusten piirissä. Luovassa toiminnassa rehellisyys on perustavanlaatuisen kyky. Kun Martti Talvelalta pari vuotta ennen hänen kuolemaansa televisiohaastattelussa kysyttiin, että mikä on hänen taiteensa salaisuus, niin Talvela vastasi: "Ehdoton rehellisyys hyvässä ja pahassa."

Rehellisyys ei luovuudessa ole jonkinlainen moraalinen periaate vaan yksilön toimintaan liittyvä spontaani kokemus. Jos etsitään luovuuden metodia riippumatta toimintalasta, niin sellaiseksi voidaan sanoa rehellisyyden metodi. Ilman rehellisyyden kykyä ei millään alueella kyetä tunkeutumaan uuteen, löytämään jotakin uutta, joka toimii. Luovuuden metodina rehellisyys on ennen kaikkea rehellisyyttä tehtävälle työlle. Luovuus edellyttää keskittynyttä ja arvostelukykyisessä tilassa tapahtuvaa toimintaa. Spontaanien rehellisyys- ja epärehellisyyskokemusten esiintyminen on merkki siitä, että ollaan luovan toiminnan edellyttämässä keskittymistilassa. Rehellisyys- ja epärehellisyyskokemukset

ovat eräänlaisia signaalikokemuksia, jotka kertovat tehdäänkö työtä työn omilla ehdoilla.

Rehellisyys käytännön luovassa toiminnassa edellyttää tekijältä alttiutta muuttaa käsityksiään työn aiheuttamien kokemusten mukaan. Rehellisyys on rehellisyyttä kokemuksille. Ja kokeminen, oli se aistimaailman kokemista, psyykkistä kokemista tai intellektuaalista kokemista, merkitsee aina jonkin uuden - yksityiskohdan, piirteen, laadun, ominaisuuden - näkökulman löytämistä koetusta asiasta. Tämän takia luovaan toimintaan liittyy teko teolta uusien kokemusten ja valmiiden käsitysten ristiriita. Aina ollaan tilanteessa, jossa uudet kokemukset ovat ristiriidassa totuttujen käsitysten kanssa. Kun kokemukset voittavat ja kokija on valmis muuttamaan valmiita ja totuttuja käsityksiään, niin rehellisyys voittaa. Siis rehellisyys spontaanina kokemuksena. Kun käsitykset torjuvat kokemuksia, niin epärehellisyys voittaa.

Luovan toiminnan kannalta ihminen voidaan nähdä kahden vastakkaisen voiman ristiriitana. Toisaalta ihminen on harjaantuvaa ko-

kemiskykyä, toisaalta ymmärtämistä etsivää käsittämiskykyä. Kokemisenälkä ja käsittämistarve repivät ihmistä vastakkaisiin suuntiin. Kun kykenee olemaan rehellinen, nämä vastakkaiset voimat ovat harmoniassa keskenään. Rehellinen ei pidä kiinni käsityksistään ja mielipiteistään vaan suostuu niiden murtumiseen kokemusten niin edellyttäessä. Aforistisesti voidaan sanoa: rehellisyys muuttaa käsityksiä. Luovuus edellyttää, että ihminen pitää itseään ensisijassa kohtaamiensa asioiden koki-jana. Käsitusten on taivuttava kokemusten edessä. Kun ihminen pitää itseään ensisijaisesti asioiden käsittäjänä, ihmisestä tulee valtaa ja asioiden haltuunottoa tavoitteleva olento. Voidaan sanoa, että ihmiset jakautuvat kahdelle tielle: toiset altistavat kaikkensa kokemuksilleen ja muutoksille ja etenevät uuden löytämiseen, toiset haluavat ottaa todellisuuden käsityksillään valtaansa ja haltuunsa. Toiset uskovat yleisen ensisijaisuuteen, toiset ainutkertaisen ensisijaisuuteen. Rehellisyys on itsessään ristiriitainen kokemus. Rehellisyys ei ole kokemuksena epärehellisuuden poissulkeva. Vaikka olisi kuinka rehellinen, niin samalla jo löytää itsessään uutta, hienosyisempää epärehellisyttä. Juuri tämän takia rehellisyys käytännön toiminnassa on dynaaminen ja jatkuvasti uusia haasteita esille nostava.

Rehellisyys on kyky, joka kytkeytyy yksittäisiin tekoihin ja luovan

toiminnan arki on taistelua rehellisyydestä. Rehellisyys on ihmisessä oleva kyky, harjaannutettavissa oleva kyky, jota itse asiassa millä tahansa luovan toiminnan alueella tekijän on harjaannutettava itsessään samalla tavalla kuin huippu-urheilijan tarvitsemiaan fyysisiä ja henkisiä kykyjä. Se mikä tekee asian ongelmalliseksi on, että ihmisellä ei ole erikseen rehellisyyden kykyä erilaisia asioita varten vaan samaa rehellisyyden kykyä käytetään yhtä hyvin luovassa työssä kuin veroilmoituksen täyttämässä. Tästä seuraa, että luovuuteen olennaisella tavalla tulee mukaan tietynlainen askeettisuus sen takia että se, joka tietää rehellisyyden kyvyn ja terävyyden tärkeyden luovassa työssä joutuu ikään kuin mak samaan sen muussa elämässään; jos rehellisyytensä turmelee jossakin, sen jäljet nopeasti näkyvät myös siinä työssä, jota pitää itselleen tärkeänä.

Aina kun rehellisyys voittaa, astutaan pieni askel eteenpäin ja uuteen ja kun epärehellisyys voittaa, tapahtuu toiminnan hyytymistä ja lopulta paikalleen pysähtymistä. Luovan toiminnan käytännössä rehellisyys on ennen kaikkea loppumatonta viitseliäisyyttä vaativaa. Voidaan sanoa, että rehellisyys on hirvittävä työnantaja.

Jos katsotaan luovan toiminnan arkea, niin kriittisyys on itse asiassa hyvin paljon harvinaisempi kuin rehellisyys kokemuksena, jonka edessä joutuu olemaan. Kriittisyys ei koke-

muksena näytä liittyvän yksittäisiin tekoihin ja toimintoihin vaan tilanteisiin, joissa peruskäsitykset, arvot, ihanteet ja sitoumukset osoittautuvat kokemusten edessä kestäättömiksi. Kun kriittisyys kokemuksena herää ollaan tilanteessa, jossa on katsottava toiminnan taakse, ei niinkään juuriin, vaan toiminnan taakse niihin pelisääntöihin ja sitoumuksiin, joita toiminnassa noudatetaan. Kriittisyys tulee esiin hälytyssignaalina, kun perussitoumukset eivät ole rehellisiä sille mitä tapahtuu ja koetaan. Kriittisyys merkitsee tilannetta, jossa joutuu luopumaan perussitoumuksistaan ja perususkomuksistaan; tilannetta, jossa arvot ja ihanteet kaatuvat. Kriittisyyskokemus on luovassa toiminnassa signaali, joka kertoo, että lähestytään kriisiä. Kun kriittisyyskokemus vaimennetaan, puuttuu rohkeus astua kriisiin. Kuitenkin kriisit ovat edellytys merkitykselliselle uudistumiselle ja uuteen etenemiselle. Voidaan sanoa, että luovuus on keskeisellä tavalla kriisien taidetta.

Luovuudessa kriisit ovat eräänlaisia lihamyllyjä, joiden läpi uuteen etenevän on kuljettava. Kriittisyys-signaali, kun se tulee esiin, on yleensä merkki jonkin toimintaa vääristävän piilositoumuksen tai itsensänselvyyden paljastumisesta. Kun kriittisyystaju herää luovuudessa, voi jo valmistautua tilanteeseen, jossa on jätettävä hyvästit jollekin yleiselle ja vallitsevalle käsitykselle ja poikettava omaan suuntaansa.

Kriittisyys ei myöskään toisten ihmisten produktioiden suhteen koske yksittäistä produktiota, vaan niitä arvoja ja perussitoumuksia, joihin nämä produktiot perustuvat. Yksittäinen produktio tai toiminta on rehellistä tai epärehellistä. Kriittisyyteen virittäytymisen edellyttää, että katsotaan niiden produktioiden ja toimintojen taakse, niihin pelisääntöihin ja sitoumuksiin, joiden mukaisesti suoritukset on tuotettu ja tehty. Kriittistä ei ole kuunnella mitä puhutaan vaan tarkata puheen takana olevia sitoumuksia. Kriittisyys on kykyä olla valveilla ja varuillaan arvomanipulaation suhteen. Ihmisen toiminta perustuu aina joihinkin arvositoumuksiin ja uskomuksiin ja siten itse asiassa kaikella ihmisen toiminnalla on aina jonkinasteisesti manipulatiivinen vaikutus. Kuulija yritetään saada mukaan johonkin. Kriittisyys merkitsee valvellaoloa pelisääntöjen suhteen ja siten kykyä olla pelaamatta pelejä, joissa ei halua olla mukana. Yhteenvetona tästä esityksestä voidaan sanoa, että rehellisyys muuttaa käsityksiä, kriittisyys perussitoumuksia.

Kari E. Turunen, dosentti

EUROOPPALAISET IHANTEET

Vielä muutama vuosi sitten Eurooppa oli jakautunut kahteen poliittisesti vastakkaiseen leiriin, kapitalistiseen ja sosialistiseen, ja niillä näytti olevan jossain määrin eri arvot. Nyt Eurooppa pyrkii kohti yhtenäisyyttä ja siksi lienee syytä tarkastella, mitkä tämän yhteisen ja yhtenäisen Euroopan arvot voisivat olla.

Olen viime aikoina tutkinut ja analysoinut nimenomaan käsitettä arvo. Jaoin arvot eri luokkiin, koska minusta tuntui siltä, että ihmiset eivät aina tiedä, mistä he silloin puhuvat, kun he puhuvat arvoista. Näin siitäkkin huolimatta, että arvoista keskustellaan niin paljon.

Myönteisesti käsitettynä ihmiset tarkoittavat arvoista puhuessaan kuitenkin sitä, että jotain arvokasta on olemassa, ts. jotain koetaan elämässä arvokkaaksi, vaikka sitä ei aina olisi helppo nimetä. Arvoulottuvuus on siis elämässä joka tapauksessa hyvin olennainen, jopa draamatilisen olennainen. Elämässä tavoitellaan sitä, mikä on arvokasta, ja ollaan valmiita sitä puolustamaan.

Itse asiassa ihmisten maailma on siinä määrin arvojen ja arvostusten läpäisemä, että se jopa hämärtää ymmärrystä siitä, mitä ovat ns. tosiasiat. Tosiasiat ja arvot kietoutuvat toisiinsa. Erimielisyydet perustuvat yleensä pikemminkin arvostuksiin kuin tosiasioihin.

Arvojen avaruus

Mitä kaikkea sitten voidaan kokea arvokkaaksi? Asetin itselleni tehtäväksi kuvata koko arvojen avaruuden eli mitä kaikkea arvokasta voi ylipäättään ja periaatteessa olla olemassa. En voi tässä lähteä esittelemään tutkimukseni tuloksia yksityiskohtaisesti, vaan totean niistä jotain vain lyhyesti.

Käsitykseni mukaan on neljä luokkaa arvokkaita asioita tai arvoja. Ensiksi ovat ns. varsinaiset arvot eli totuus, kauneus ja hyvyys, joita voidaan kutsua myös platonisiksi arvoiksi. Toinen ryhmä ovat ihanteet, joita ovat esimerkiksi rehellisyys, vastuullisuus, luotettavuus, oikeudenmukaisuus, tasapuolisuus, vapaus jne. Ihanteet organisoivat merkittävästi inhimillistä ja elämää, ja ne tekevät sen oikeastaan mahdolliseksi. Kolmatta ryhmää kutsun arvostuksiksi. Ne ovat osin hyvin konkreetteja: me arvostamme ruokaa, vaatteita, asuntoja, autoja ja mikrotietokoneita. Mutta me arvostamme myös abstrakteja asioita kuten virkoja, kun-

niamerkkejä, oppiarvoja, tiedettä, tietoa, taidetta, taitoja ja harrastuksia. Neljäs luokka arvoja ovat inhimillisesti arvokkaat kokemukset, joita saa vaikkapa ruoasta, musiikista, läheisyydestä, luonnosta, uskonnosta, filosofiasta ja taiteesta.

En syvenny tämän enemmän arvojen luokitukseen ja näiden luokkien olemukseen. Viittaan vasta ilmestyneeseen kirjaani Arvojen todellisuus (2. painos 1993), josta saa lisää informaatiota. Edeltävästä saa kuitenkin alustavan kuvan siitä, mitä tarkoitan ns. ihanteilla. Jatkossa esittämäni huomiot liittyvät Euroopan aatehistoriaan ja siihen, minkälaisia ihanteita on kehittynyt erityisesti Euroopassa, verrattuna esimerkiksi muihin muihin maanosiin ja muihin kulttuureihin. Käsitän tässä Euroopan väljästi, pikemminkin aatteellisesti kuin maantieteellisesti.

Kuka on intellektuelli?

Ranskalaisessa lehdistössä oli pari vuotta sitten hyvin kiivasta keskustelua siitä, miten ns. intellektuellit ovat voineet olla arvioissaan niin erehtyväisiä ja jopa suorastaan tyhmiä. Viime vuosikymmeninä intellektuelleina pidetyt tai jopa itseään sellaiseksi kutsuneet henkilöt ovat kannattaneet lähes mitä tahansa, todella pöyristyttäviä ja julmiakin asioita. Tämä ei osoita älyllistä eikä moraalista valpautta. Intellektuellit ovat olleet muodin perässä juoksijoita ja laumasie-

luja. Onko tällöin intellektuellin käsitettä sovellettu väärin yksilöihin?

Käsite intellektuelli ilmeisesti syntyi tai ainakin sai nykyisen merkityksensä - näin olen ymmärtänyt - 1800-luvun lopulla Dreyfus-skandaalin yhteydessä Ranskassa. Monet taiteilijat ja tutkijat asettuivat puolustamaan juutalaista Dreyfusia, joka oli tuomittu maanpetoksesta ilmeisesti vain rodullisten ennakkoluulojen vuoksi. Tällöin ajateltiin, että ns. intellektuellin tehtävänä on olla moraalisesti valpas, selkeä, johdonmukainen ja rohkea. Hän ei kumartele valtaa, yleistä mielipidettä tai muotia, vaan puolustaa oikeaksi kokemiaan arvoja, ilmeisesti juuri eurooppalaisia arvoja.

Kun tultiin 60-luvulle, oli Suomessakin kuten muuallakin Euroopassa intellektuelleja, jotka jälkepäin osoittautuivat hyvinkin erehtyväisiksi. He kannattivat esimerkiksi kommunismia ja punaisia khmeerejä. Totuutta ei yksinkertaisesti haluttu nähdä, vaan ajauduttiin laumassa milloin mihinkin suuntaan. Ketkä olivat tuolloin todellisia intellektuelleja, jotka halusivat arvioida asioita totuudellisesti joidenkin arvojen näkökulmasta?

Suomessakin on käyty tätä intellektuelli-keskustelua, mutta ei niin laajasti kuin Ranskassa. Monet suuret nimet ovat joutuneet uudelleenarvioinnin kohteeksi. Ajatellaan esimerkiksi Jean-Paul Sartrea, jota olen kuullut nimitettävän "suureksi erehty-

jäksi" - jotain vanhasta loistosta on siis kuitenkin jäljellä. Nyt tunnetut nimet tulevat varmaan painumaan täysin unohduksiin ja uudet nousevat tilalle. Arvostukset vaihtelevat. Intellektuellin arvoni vaihtaa omistajaa; tällainen yllättävä liike on tavallista historiassa.

Ihmisen erehtyväisyys

Tämä nostaa mieleeni seuraavan ongelman, joka voidaan ilmaista kansanomaisesti sanomalla, että "ihmisiä on joka lähtöön". Tarkoitin sitä, että ihmiselle voidaan todistella melkein mitä tahansa; ihminen on ikään kuin sidottavissa ja vietävissä minkä tahansa asian mukaan. Lähes jokainen meistä on innostunut jostain asiasta tai aatteesta, jota on mahdollisesti kyennyt arvioimaan myöhemmin uudestaan, ehkäpä irrottautunutkin siitä. Jälkeenpäin on voinut ihmetellä sitä, mikä minut sai imeytymään tuohon mukaan. Unohtaa ei tosin sovi sitä, että ihminen oikeastaan oppii asioita vain liittymällä.

Tässä on syytä olla kriittinen itseään kohtaan. Ihmistä voidaan viedä tässä maailmassa milloin minkäkin aatteen tai liikkeen mukana, ja näin voi käydä kenelle tahansa. Tuntuu surulliselta ajatella, että milloin tahansa voi olla vakavasti erehtynyt ja voi olla ajamassa asiaa, joka mahdollisesti osoittautuu myöhemmin, ehkä pitkänkin ajan päästä, osin erehdykseksi ja jopa hyvin ikäväksi seurauk-

siltaan. Tämä tuntuu eksistentiaalisesti raskaalta sietää, vaikka erehtyminen on luonnollista eikä ihminen toisaalta toimita tähän maailmaan vain huonoja asioita. Vakavaa erehdystä on kuitenkin vaikea tunnustaa, koska narsismin ja persoonallisen identiteetin voimat ovat niin ankarat ihmisessä. Erehdystä on vaikea kantaa ja prosessoida läpi, vaikka muuta tietä tuskin on.

Mielellään löytäisi keinoja siihen, että voisi jollakin tavalla estää hyvin kokonaisvaltaisen erehdyksen yleensä tai ainakin omalla kohdallaan. Ehkä se, ettei sitä voi täysin estää, kuuluu ihmisen osaan. Erehdyksen taakka ja sen jatkuva läsnäolo on kannettava; se kuuluu ihmisen olemassaoloon ja ylpeyden nujertumiseen.

Vapaaehtoinen tyhmentyminen

Mutta ehkä voi kuitenkin yrittää joutenkin varustautua erehdystä vastaan. Olen joskus ollut oivaltavinani, että meidän täytyy tavallaan tyhmentyä vapaaehtoisesti niin, että emme olisi liian viisaita. Minusta on tuntunut, että intellektuellina esiintyminen merkitsee monesti käytännössä vain muodikasta - satunnaisesti muodissa olevaa - oppineisuutta ja rikkiviisautta, joka ei johda sen paremmin aitoon moraaliseen valppauteen kuin ajattelun luovuuteenkaan. Ihmiset esiintyivät vielä vuosikymmen sitten mielellään intellektuelleina. Ehkä aivan

viime aikoina se ei ole ollut niinkään kunniakas titteli.

Yksi puoli tätä vapaaehtoista tyhmentymistä on se, että siten voi yrittää välttää sen, ettei hukkuisi argumentteihin ja selityksiin. Olisi yritettävä pikemminkin pitää kirukkaasti kiinni joistakin arvoista tai ihanteista.

Esimerkki

Otan esiin yhden esimerkin. Jokainen muistaa vielä Persianlahden sodan, jossa YK:n valtuuttamana lähinnä USA:n joukot löivät Saddam Husseinin johtaman Irakin sotavoimat. Minusta oli vaikea kohdata sitä, että ainakin yliopiston intellektuellissa miljöössä ymmärrettiin aika pitkälle Saddamia, ja oltiin närkästyneitä - tavallaan myös muodikkaasti - USA:n presidentille Bushille hänen päättäväisistä ja sotaisesta toiminnastaan.

Myös lehdissä ilmestyi pitkiä todisteluja siitä, kuinka tämä tilanne olisi ymmärrettävissä ja Bushin politiikkaa pidettiin ääliömäisenä. Minulla ei ole mitään sitä vastaan jos tilanne pyritään ymmärtämään, ja on varmasti totta se, että länsimaat ovat osasyllisiä Lähi-Idän tapahtumiin ja historialliseen kehitykseen. Länsimaiden mennyt kolonialistinen politiikka on luonut monia vaikeita jännitteitä.

Koin kuitenkin, että ns. intellektuaalisessa miljöössä oli hyvin epämuodikasta olla sitä mieltä, että Saddam ei edusta ollenkaan minun

ihanteitani ja siinä mielessä minä en ymmärrä häntä vähääkään. Koska hän ei edusta sentyyppistä suhtautumista ihmiseen, ihmisen vapauksiin ja oikeuksiin kuin itse koin tärkeäksi, en suostunut ymmärtämään hänen toimintaansa.

Sen sijaan kyllä vastustin sotilaallisia toimia, ja toivoin, että niihin ei ryhdyttäisi. Tosiasiassahan oli aivan vähällä, ettei kongressikin Yhdysvalloissa estänyt Bushin sotilaallista väliintuloa siinä tilanteessa. Toivoin mielessäni vain taloudellisten pakotteiden käyttöä. En tiedä vielääkään, mikä olisi ollut oikein, vaikka USA:n toiminta jälkeensä - ainakin toistaiseksi - näyttääkin olleen menestyksellistä. Koin kuitenkin itseni hyvin heikoksi ja "tyhmäksi" toisten todistellessa hyvin pitkällisesti sitä, miten tämä tilanne on ymmärrettävä Irakin näkökulmasta.

Kuitenkin ajattelin, että minun ei tarvitse ollenkaan ymmärtää sellaista yhteiskuntamuotoa, mikä Irakissa on, eikä minun tarvitse ymmärtää Saddamia, koska hän polkee aivan avoimesti tärkeitä ihanteita. Myöhemmin on käynyt myös ilmi monia sellaisia asioita Irakin sotilaallisesta varustautumisesta, mitä emme silloin edes tietäneet. Ehkä USA:ssa tilanne tunnettiin paremmin kuin kaukaisessa suomalaisessa "intellektuellipiirissä". Oikeastaanhan on naurettavaa kuvitella täältä asti tietävänsä, mikä tuossa tilanteessa oli oikein, vaikka sitä on toki lupa arvioida.

Persianlahden sota on monimutkainen asia, myönnän sen itsekin, mutta tavallaan meillä saattaa olla taipumus langeta ymmärtämään asioita, joita ei tarvitse eikä kuulu ymmärtää. Ainoa pelastus erehdykseen suhteen on "tyhmästi" pysyä tietyissä ihanteissa, jotta me emme lankeaisi argumenttien ja selitysten viidakkoon, koska aina voidaan niin paljon selittää ja ihmiset houkutella melkein mihin tahansa. Tämä on tietysti vajavainen esimerkki, mutta ehkä se valaisee kuitenkin joitain puolia erehtymisen ongelmasta.

Minuuden demoni

Tämän pohjalta otan esiin joitakin Euroopan aatehistorian välähdyksiä. Taustakertomus voi auttaa asiaa. Henri Broms kertoo kirjassaan Alkukuvien jäljillä alunperin pakistanilaisesta, persialaista vanhaa kirjallisuutta ihailleesta filosofista Muhammed Iqbalista. Hän oli opiskellut eurooppalaista filosofiaa ja oli aluksi viehätynyt Euroopasta.

Kokemuksistaan hän kirjoitti kirjan, jonka nimi kuuluu suomeksi Minän salaisuudet (Broms 1985, s. 143). Hän ihmetteli sitä, miksi eurooppalaiset ovat niin valtavan luovia, aineellisesti ja henkisesti rikkaita ja tuotteliaita. Iqbal oivalsi ulkopuolisena, että eurooppalaisilla oli jotain sellaista, mitä persialaisilla ei ole. Eurooppalaisilla oli minä.

Iqbal oli hyvin hämmästynyt ja ihastunut eurooppalaisesta minästä. Se oli kuin huikean energinen demoni, joka teetti heillä kaikenlaisia asioita. Sen takia eurooppalaiset keksivät ja loivat loputtomasti uusia asioita ja hylkäsivät aina vanhan. Oli jopa kunniaakasta kumota vanha ja löytää jotain uutta. Persialaisilla ja muslimeilla yleensä, joilla oli hyvin kollektiivinen kulttuuri, kaikki perustui pikemminkin jäljittelyyn ja vanhan toistamiseen, ja oli jopa hyvin uskaliasta poiketa vanhasta traditiosta. Mestari oli se, joka osasi jäljitellä vanhoja mestareita.

Kollektiivisissa kulttuureissa ihmisillä ei ilmeisesti ole voimakasta minäkokemusta. Jos eurooppalaista historiaa ajatellaan, niin näyttää siltä, että minäkokemus alkaa hitaasti orastaa muinaisten kreikkalaisten parissa. Kristinuskolla lienee myös merkittävä osuus minäkokemuksen voimistumisessa.

Ettei totuus unohtuisi, todettakoon, että Iqbal kirjoitti myöhemmin uuden teoksen, jonka nimi oli Minäntömyyden salaisuudet. Hän palasi sitten oman aatteellisen taustansa helmaan ja totesi, että tuosta minästä ei ole muuta kuin kiusaa.

Tämä on minusta puhutteleva ja mielenkiintoinen tarina, vaikka en tiedä, kerroinko sen aivan totuudenmukaisesti, koska halusin siinä korostaa myös omaa näkemystäni. Kertomus osoittaa kuitenkin, että ulkopuolinen tarkkailija voi aistia euroop-

palaisuudessa jotain, jota hänen omassa kulttuurissaan ei ole, ja se oli Iqbalin näkökulmasta juuri minä. Tästä johtuen Eurooppaa on kutsuttu minän mantereeksi.

Eurooppa on se maanosa, jossa minä on kummitellut ja jossa yksilöllisyysarvot ovat nousseet tavattoman voimakkaasti esiin. Jotenkin ne nousivat jo muinaisessa Kreikassa, vaikka kreikkalaiset eivät vielä paljon puhuneet minästä eikä heillä ollut ilmeisesti kovin väkevää eksistentiaalistista kokemusta maailmasta niin kuin jo meidän aikamme ihmisellä saattaa olla.

Historiallisia juonteita

Kannattaa muistaa Sokrateen hahmo Kreikasta. Sokrateestahan sanottiin, että hän oli ironinen, kun hän asettui ateenalaisten edessä tietämättömäksi. Minulle on herännyt epäily siitä, asettuiko hän tietämättömäksi. Entä jos hän olikin tietämätön? Tällöin olennaista on se, että hän nimenomaan tunnusti tietämättömyytensä.

Sokrates kyseli asioita ihmisiltä, joitten piti olla viisaita silloisen yleisen mittapuun mukaan. Hänen "tentissään" he eivät osoittautuneet viisaiksi, vaan henkilöiksi, jotka nojautuivat ajan ennakkoluuloihin. He olivat virran mukana kulkijoita, ja Sokrates oli pettynyt heidän viisautteensa. Sokrates haki vastauksia ilmeisesti uudella kriittisyydellä. Voi kuvitella, että hän kuunteli itseänsä

eikä hyväksynyt ensimmäistä ajatusta, joka nousi hänen mieleensä, sen paremmin kuin toistenkaan esittämiä liian valmiita käsityksiä. Hän etsi jotain uutta varmuutta. Tällöin voi olettaa, että hän samalla etsi tai ainakin voimisti omaa minäänsä, omaa riippumattomuuttansa. Hän pidätti itselleen oikeuden arvioida ja hakea vastauksia. Hän asettui vahvemmin itseensä eikä ollut yleisten ennakkoluulojen, lauman vietävänä.

Toisaalta monesti huomaa, että kysymys on jo vastaus. Vastausta ei aina tarvita. Kun onnistuu tekemään oikean kysymyksen, niin vastaus on jo tavallaan kysymyksessä. Riittää, että asia on avattu. Eikä Sokrateskaan antanut lopulta selviä vastauksia, vaikka hän onnistui avaamaan kysymyksillään mielenkiintoisia tutkimusalueita. Platonin kuvaamana hän avasi suorastaan uuden aikakauden.

Kannattaa muistaa myös uuden ajan alun merkittävä filosofi Descartes, joka valitsi tutkimusmenetelmäkseen metodisen epäilyn. Hän päätti epäillä kaikkea, mitä ei voi kirrkaasti ja selkeästi ymmärtää todeksi. Tämä hän on modernille ihmiselle tavallaan mahdollista ja jopa tyypillistä, mutta ehkä se ei sitä ollut vielä Descartesin aikana.

Ei ole mikään ihme, että Descartesia sanotaan uuden ajan airueeksi. On selvää, että jos ihminen alkaa epäillä systemaattisesti kaikkea, niin siinä on samalla myös valtava yksilöllisyyttä eteenpäin puristava voima. Silloin

minuus nousee esiin hyvin ankarasti, ja näin rakennetaan tavallaan yksilön totuuden tunnon varaan.

Tietoisuus harhasta ja erehtymisestä, aktiivinen epäily ja kriittisyyden harjoittaminen johtavat siihen, että auktoriteetit tulevat murtumaan aluksi yksilön mielessä ja sitten laajemminkin. Ehkä 1700-luvulla valistusaatteen noustessa yksilöllisyys lyö todella itsensä läpi. Ihminen haki totuutta itsestään, pystyi epäilemään kaikkea.

Alettiin uskoa järkeen. Ennen kaikkea on tärkeätä huomata, ettei luotettu vain järkeen, vaan nimenomaan henkilökohtaiseen järkeen. Jokaisella oli ikään kuin oikeus käyttää omaa järkeänsä. Tavallaan Descartesin metodinen epäily toi meidän ajatteluumme korostuneesti tietoisuuden erehdyksestä. Me olemme erehdyksen tilassa periaatteessa jatkuvasti. Tietoisuus tästä puristaa jollakin tavalla minuutta esiin.

On myös hyvä huomata, että kristillisyyden varsin yksilöllinen uskonto verrattuna moniin muihin uskontoihin ja se omalla tavallaan valmisti kätkeytyksi ja salaisesti Euroopassa mahdollisuutta tällaisen voimakkaan yksilöllisyyden esiin tulemiseen.

Euroopan niemellä alkoi 1700- ja 1800-luvun taitteessa syntyä minäfilosofioita. Monet aatteelliset merkit viittaavat siihen, että minä nousi erikoisen teräväksi ja jopa huumaavaksi kokemukseksi. Yksilön ja minän tee-

ma kummittelee lukuisilla elämänalueilla.

Todella hurmaantunut minuudesta ja tavallaan sen kyvystä luoda maailmaa oli filosofi J.G.Fichte. Hän kirjoitti muun muassa teoksen *Die Bestimmung des Menschen* eli ihmisen asema tai määrittäminen. Englanniksi se on käännetty *Vocation of Man* eli ihmisen kutsumus, mikä kuvastaa jotain puolta alkuperäisen kirjan nimestä. Fichten teos ilmestyi vuonna 1800, minkä voi ajatella symbolisesti kuvaavan aikakauden muutosta. Aiemmin hän oli jo tehnyt ensimmäiset versiot "tiedeopistaan", jossa minä nousee erityisen keskeiseksi käsitteeksi.

Minäkokemus tulee tavallaan polttavaksi eurooppalaisessa ihmisisä. Fichte suurin piirtein vain sopertaa, että kaikki lähtee minästä, minä on kaikki. Meistä se voi tuntua jo liioittelulta, jopa omituiselta. Hämmästelemme, miten joku voi olla niin minän lumoissa. Emme koe siinä enää samaa löytämisen riemua, koska olemme jo "tottuneet" minäämme. Tosin luonnollisen kehityksen seurauksena, nuoruudessa, saattaa huumaavastikin kokea tämän persoonansa keskipisteen ja sen salaperäisyyden, sen heräämisen.

Fichte tavallaan sopertaa koko elämänsä läpi, että kaikki nousee minästä. Samoin tekee Max Stirner, joka näkee, että ihmisen moraalit on hänen omilla käsissään, omassa minässään. Sitten tulee Friedrich Nietz-

sche, joka naureskelee kaikille totuuden tietäjille. Kriittisyys ja kaiken valmiina annettun halveksiminen nousee äärimmäisiin mittoihin. Nietzsche vaatii kaikkien arvojen uudelleen arviointia. Minuuden valtava esiinmarssi näkyy havainnollisesti euroopalaisessa historiassa.

Yksilöllisyysihanteet

Euroopassa on syntynyt hyvin voimakkaita yksilöllisyysihanteita, mitä edeltävä lyhyt filosofis-aatteellinen katsaus yrittää perustella. Näitä ovat muun muassa itsenäisyys, riippumattomuus, omaperäisyys, itsemääräminen, erilaiset vapaudet tai itsensä toteuttaminen. Monissa kollektiivisissa kulttuureissa nämä on ovat vielä tänä päivänäkin vieraita ihanteita, ainakin hyvin rajoitetusti sovellettuja.

Samoin me puhumme tavottoman paljon oikeuksista. Me myös korostamme yksilön ja elämän kunnioittamista. Nykyään on kaikilla oikeuksia; esimerkiksi lapsilla, vanhuksilla, rikollisilla, asevelvollisilla ja vammaisilla. Yksilön kunnioittamisen ihanteet vaikuttavat voimakkaasti asenteisiimme.

Haluan kiinnittää erityisesti huomiota omaperäisyyden ihanteeseen, joka ilmeisesti hämmästytti myös edellä mainittua Iqbalia. Miten voi olla tuollainen maanosa, jossa uusi sukupolvi haukkuu edellisen ja kääntää kaiken nuriniskoin ja aloittaa - ainakin näennäisesti - kaiken

alusta? Näin voi ainakin kärjistäen kysyä? Aina koetetaan keksiä jotain olennaisesti uutta.

Eurooppalaisen kulttuurin luovuus onkin ollut ylivoimainen muihin kulttuureihin nähden ainakin joissain ulottuvuuksissa. Voi olla, että Eurooppa tuhoaa itsensä ja elinympäristönsä tässä valtavassa tuotteliaisuudessaan, mutta meno on ollut kuitenkin huimaa.

Joka tapauksessa omaperäisyyttä on vähintäänkin siedetty, jopa suorastaan kunnioitettukin. On siedetty poikkeavia ja omituisia ihmisiä melko pitkälle. Niinpä he ovat saaneet keksiä omituisia asioita. Näin on syntynyt muun muassa tieteellisiä löydöksiä ja yleisemminkin uusia tieteitä. Kun lopulta huomattiin, että omaperäisyys merkitsee parhaimmillaan uusia nerokkaita tuotteita, joskus jopa tehokkuutta, niin on selvää, että sitä on alettu arvostaa myös teollisuuden ja talouselämän piirissä.

Joskus olen ollut huomaavani, että ainakin eräissä isoissa firmoissa siedetään omituisia ja omaperäisiä ihmisiä, vaikka he jäykemmästä näkökulmasta näyttäisivät olevan turhia sijoituksia. Ehkä heitä siedetään, koska ajatellaan, että he saattavat keksiä jotain, jolla tehdään paljon rahaa tulevaisuudessa.

Edeltävä on ehkä vähän liioiteltua ja yksinkertaistettua, mutta tosiasiassa Euroopassa yksilöllisyysihanteet ovat hyvin voimakkaita. Omaperäisyyden sietäminen sekä nimen-

omaan omaperäisen luovuuden arvostaminen on tosiasia. Ehkä luovuus on sittenkin varsin eurooppalainen tai laajemmin länsimainen sana.

Usein ajatellaan, että yksilöllisyysihanteet olisivat jotenkin ristiriidassa sosiaalisempien ihanteiden kanssa, esimerkiksi yhteisvastuullisuuden, tasa-arvoisuuden, oikeudenmukaisuuden, yksimielisyyden tai veljeyden kanssa. Tietysti yksilöllisyysihanteet saattavat joissakin tilanteissa olla ristiriidassa sosiaalisten ihanteitten kanssa, mutta eurooppalainen ihminen usein ilman muuta valitsee yksilöllisyyden. Syvimmiltään ei kuitenkaan ole kysymys ristiriidasta, vaan toisiaan täydentävistä ihanteista.

Ihanteet tasapainottavat toisiinsa, koska jääräpäinen jonkin ihanteen noudattaminen johtaa hankaluuksiin. Yksilöllisyysihanteet eivät suinkaan merkitse itsekkyyttä ja oman edun tavoittelua, kuten joskus ajatellaan. Kielteisiä asioita esiintyy oikeastaan, koska puuttuu riittävästi sisäistettyjä ihanteita. Myös sosiaaliset ihanteet, esimerkiksi yhteisvastuullisuus kuuluu mielestäni eurooppalaisiin ihanteisiin.

Lopuksi huomautus liberalismista, joka on yksi eurooppalaisen kulttuurin perusihanteita. Presidentti Kekkonen kirjoitti aikoinaan teoksen Demokratian itsepuolustus, jota olen joskus kauan sitten lehteillyt sekä nähnyt siitä lehdissä mainintoja. Minun jäi elämään tuon teoksen virittä-

mänä seuraava ajatus. Demokratia on sellainen yhteiskuntamuoto, jossa ihmiset saavat periaatteessa pyrkiä monenlaisiin ja toisistaan poikkeaviin päämääriin. He saavat edustaa kaikenlaisia käsityksiä ja aatteita, jopa demokratian vastaisia käsityksiä. Mutta jos he aikovat kumota demokratian, se tullaan estämään.

Minusta edeltävässä on jokin hieno ja välttämätön logiikka ja realismi. Ilmaisisin sen itse hiukan toisin, koska olen liberaali, en tosin missään puoluemielessä, vaan laajemmin yhteiskunnallisesti. Minusta yksilöllisyysarvot ovat arvokkaita ja niitä kannattaa puolustaa. Siksi liberaalissa yhteiskunnassa saa esittää kaikenlaisia käsityksiä. Saa toteuttaa lähes kaikenlaisia arvostuksia, erilaisia ajatusperinteitä, kun siihen ei vain liity toisten ihmisten oikeuksien tai käyvän moraalin loukkaamista.

Saa jopa väittää, kuinka turmollista liberalismi saattaa olla. Saa perustella tätä kantaa ja esittää, että liberalismi olisi kumottava. Mutta jos joku pyrkii todella liberalismiin kumoamiseen, niin yhteiskunnalla on oikeus puolustautua. Kohtuullista vapautta on oikeus suojata kaikin keinoin, jos se yritetään lakkauttaa. Se on liberalismin itsepuolustus. Myös tästä näkökulmasta minä olen eurooppalainen ja pidän eurooppalaisia ihanteita arvossa.

Kirjallisuus:

Broms, Henri: Alkukuvien jäljillä. Kulttuurin semiotiikkaa. WSOY, Juva 1985.

Turunen, Kari E.: Arvojen todellisuus. Johdatus arvokasvatukseen. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä 1993. Toinen painos.

SYLVA RY

SYLVA ry on vuonna 1982 perustettu syöpäsairaiden lasten vanhempien valtakunnallinen yhdistys: SYLVAn tarkoituksena on syöpää sairastavien lasten sekä heidän perheidensä kaikinpuolinen auttaminen.

Lapsen sairastuminen syöpään on perheelle raskas koettelemus, jossa ulkopuolinen apu - niin taloudellinen kuin henkinenkin - on tarpeen.

Yhdistyksen kannatusjäseneksi voi liittyä sekä yksityinen henkilö että yhteisö, joka haluaa tukea syöpäsairaiden lasten vanhempien toimintaa.

SYLVA ry:n osoite:

Mariankatu 26 B 23, 00170 Helsinki

Puhelin 90 - 135 6866 telekopio 90 - 135 6850

Pankki SYP Hki-Kamppi 204418-71781, PSP 1174 45-6.

KIRJA-ARVIOINTI

PUHETTA HILJAISELLE MINÄLLE

Raimo Harjula: Elämän porteilla, WSOY 1993.

Raimo Harjulan **Elämän porteilla** on syntynyt kokonaisvaltaisen elämänmuutoksen innoittamana. Harjulan eroaminen vakaasta virasta Kirkon lähetystyön keskuksen johtajana on näkyvin tikki muutosprosessissa, mutta siihen kuuluvat myös vähittäinen vapautuminen pakottavista rooleista, juomakierteistä ja teennäisistä ihmissuhteista. Syytöksiin Harjula vastaa luopuneensa jumalakuvastaan, ei Jumalasta. Kuvien kumartelun hän on jättänyt myös muilla elämänalueilla - elävä yhteys ihmisiin, luontoon ja ennen kaikkea omaan minään on löytynyt.

Harjula välittää kokemuksensa seestyneellä äänellä, kirjeen ja runon keinoin. Elämän portit ovat mahdollisuuksia muutokseen, mutta jokaisen on itse tunnistettava, milloin on elämänsä väärennettyään ja paetuaan vihdoin "kypsiä kasvamaan itsensä näköiseksi ihmiseksi". Ja muutoksessakin on pysyttävä avoimena, kirjoittaja muistuttaa. Pinttyneellä suorittajalla myös sisäinen kasvu on vaarassa jäykistyä rooliksi.

Harjula kohdistaa kirjeensä omaisille ja ystäville sekä ns. kohtalotovereille, jotka hädässään ovat kääntyneet hänen puoleensa. Mutta olennaista ei ole dialogi vastaanottajan kanssa, vaan kirjan voi ennemminkin nähdä kokoelmana yksinpuheluja. Syvimmillään ne ovat kirjeitä kirjoittajalle itselleen, roolien ja teeskentelyn menneinä vuosina vaimentamalle minälle, joka lopulta on löytynyt.

Teoksen runot ovat parhaimmillaan aforistisia viiltoja pohdiskelevien kirjeiden välissä, mutta omana kokoelmanaan ne eivät kantaisi. Liian monet runot, esim. luvuissa **Kulissit** ja **Jumalat**, ovat paikoin katkerassa

ironiassaan kaventuneet yhden asian fragmenteiksi, jotka eivät jätä tulkinnalle varaa. Vastapainona taas näiden lukujen kirjeissä on teoksen rohkein ja terävin anti Harjulan arvostellessa luterilaista kirkkoa. Se on myrkä, hajuton ja mauton, Harjula väittää, se on "paljojen sanojen kirkko"; tuputtamalla dogmejaan se tukahduttaa ääntensä itsenäisen ajattelun; kaikkien kirkkojen joukosta se nostaa itsensä ainoaksi oikeaksi ja näkee muut uskonnot vain "pelkojen projisoitumina".

Runo "Kaksi narsissia" on kunnianosoitus yksilöllisyydelle, jonka Harjula on juuri kirkon piirissä kokenut uhatuksi. Yksilön ääni tukehtuu massojen meluun, mutta toisaalta juuri yksilölliset piirteet korostuvat ja alkavat taistella elintilastaan, jos kaksikin erilaista yritetään tunkea samaan muottiin. Miettimään jättävä, taitavasti muutamalla säkeellä rakennettu runo.

Kirjan loppua kohden edettäessä katkeruus ja ironia väistyvät ja viimeiset luvut ovatkin toivon ja elämäkunnioituksen kirjastamia. Luku **Penelope** on täynnä kiitollisuutta kirjoittajan omaisia, lähinnä puolisoa kohtaan. Tämän luvun runot ovat raikkaita ja aistillisia, monet melkein ylistyslauluja fyysisyydelle. Eräät kauneimmista säkeistäkin, runossa "Minun käteni", ovat kosketuksesta syntyisin: "Ymmärsin että sinussa/ sain koskettaa enkeliä./ olen puhdas en saastainen."

Ruut Rajantie

KRIITTINEN KORKEAKOULU

YLEISÖTILAISUUDET SYKSY 1994

- ma 26.9.
klo 18.00
P3 *Uskonto ja perimmäiset kysymykset*
KANSATON KANSANKIRKKO - KIRKON AJANMUKAISEN
TEHTÄVÄN ETSINTÄÄ
TT Antti Alhonsaari, kommenttipuheenvuoro: TT Eija Köntti
- ma 3.10.
klo 18.00
P2 KOULUKYPSÄ?- MILLOIN KOULU TULISI ALOITTA?
Professori Fredrik Almqvist, professori Matti Bergström,
professori Lea Pulkkinen ja apulaisprofessori Mikko Ojala
- ma 10.10.
klo 18.00
P3 SEKSUAALISUUS MEDIOISSA
Dos. Osmo Kontula
kommentit: VTM Kati Mustala ja sosiaalieetikko Kimmo Saares
- ma 17.10.
klo 18.00
P3 *Uskonto ja perimmäiset kysymykset*
LÄNSIMAISEN NAISKUVAN MYYTIT
FT Hannele Koivunen, TT, dos. Raimo Harjula
- ma 24.10.
klo 18.00
P3 MIEHEN JA NAISEN ITSETUNTO
Professori Liisa Keltikangas-Järvinen
kommentti: VTK Antti-Veikko Perheentupa
- ma 31.10.
klo 18.00
P3 *Uskonto ja perimmäiset kysymykset*
JÄLLEENSYNTYMISEN AJATUS - PUOLESTA JA VASTAAN
Dosentti Harri Heino, professori Reijo Wilenius
- ma 7.11.
klo 18.00
P4 *Mieheksi kasvaminen*
SUOMALAINEN ISÄ - MAAILMAN MODERNEIN ISÄ?
KT Jouko Huttunen, psykiatri Jari Sinkkonen
- ma 14.11.
klo 18.00
P4 MAAHANMUUTTAJIEN INTEGROITUMINEN SUOMEEN
VTL Paula Hirstiö-Snellman, neuvotteleva virkamies Risto Laakkonen,
tekn.yo. Siamak Naghian, sair. hoit. Natalia Meri
- ma 21.11.
klo 18.00
P4 VENÄLÄISPELON VOITTAMINEN
(Overcoming the Fear of Russians)
Lääk. tri, psykoterapeutti Sergei Kuprianov
VTM Pauli Snellman ja FL Olga Nenonen
- ma 28.11.
klo 18.00
P4 JOHDETAANKO MEITÄ NYKYTAITEEN NIMISSÄ HARHAAN?
Taiteilija J-O. Mallander, intendentti Maaretta Jaukkuri

Tilaisuudet pidetään Porthaniassa, Hallituskatu 11 ja ne ovat kaikille avoimia ja maksuttomia.

Tilaisuuksien puheenjohtajana toimii Kriittisen korkeakoulun kulttuurisihteeri Sini Piippo.

Kaikki tilaisuudet järjestetään yhteistyössä Opintotoiminnan keskusliiton kanssa.

Tilaisuus 10.10. järjestetään yhteistyössä Sexpo ry:n kanssa. Tilaisuudet 26.9., 17.10., ja 31.10. järjestetään yhteistyössä Helsingin yliopiston uskontotieteen laitoksen kanssa.

Lisätietoja: Kriittinen korkeakoulu, Köydenpunojankatu 4 b, 00180 Helsinki, puh 90-612 1511, fax 90-680 2990.

ATENAN SYYSUUTUDET VALAISEVAT JUURIA

Mauno Jokipii, toim.

Itämeren suomalaiset

Heimokansojen historiaa ja kohtaloita

Laaja kokoomateos, kirjoittajina mm. akateemikot Eino Jutikkala ja Pertti Virtaranta sekä kirjailijoita ja tutkijoita heimokansojen parista. Mukana myös liiviläiset, vartalaiset, vepsäläiset ja Tverin karjalaiset.

120 sivua, 12 kuvaa. ISBN 951-9362-80-0 sid. 395,- Marraskuu

Pekka Kivikäs

Kalliomaalaukset

muinainen kuva-arkisto

Tukeva teos käsittelee kuvien, sanoin ja kartoin kaikki Suomen tunnetut kalliokuvat, myös niiden sijaintipaikat kartalla ja suhteessa lähiympäristöönsä, löytöhistorian ja runsaasti taustatietoja, yli 500 piirros- ja valokuvaa, värikuvaliite. ISBN 951-9362-81-9 sid. 490,- Marraskuu

Anssi Halmesvirta, toim.

Eurooppalainen ihminen

Synty ja kehitysvaiheita

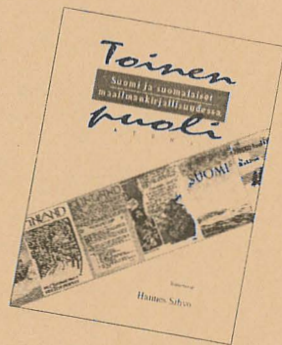
Historianopettajien seminaarin aineistoon perustuva teos hahmottaa kehitysketjua varhaiskeskiajalta 1920-luvun paneutooppalaisuuteen. Teemoina mm. ruokakulttuuri, maailmankuvan kehittyminen ja rotukäsitykset. ISBN 951-9362-82-7 nid. 93,- Marraskuu

Hannes Sihvo, toim.

Toinen puoli

Suomi ja suomalaiset maailmankirjallisuudessa

"Suomi on maailman pohjoista kolkkaa ja idän äärellä, ja sen asukkaat pikemmin lappalaisia, noitria ja mongoleja." Nimekäs turkijoukko esittelee mm. brittiläisiä, ve-

näläisiä, italialaisia, ranskalaisia ja saksalaisia uskomuksia. Kuvitettu. ISBN 951-6392-83-5 sid. 240,- Marraskuu

Osmo Pekonen

Danse macabre

Eurooppalaisen matkakirja

Nuoren matemaatikon ja kulttuuriessien toinen kirja luotaa matkakohteidensa historian ja kulttuurin kiintoisia ilmiöitä monipuolisissa kokoelmissa, jonka teemat risteilevät Ruokelahden leijonasta Maastrichtin petoon. ISBN 951-9362-84-3 nid. 93,- Lokakuu

Liisa Laukkarinen

Oi Nausikaa

Kissasta kertoo runoilija, joka oli löytänyt rakastetun, elämän tarkoituksen ja kodin vanhassa talossa. "Tein lupauksen, että yritän tarjota suojan, kodin ja ystävyyden tälle luottavaiselle, suloiselle olennolle niin kauan kuin eletään." ISBN 951-9362-79-7 nid. 83,- Lokakuu

Anja Penttinen

Lutakon tyylikäs leidi

ja muuta kävelijän Jyväskylää

Kansallisen kulttuurin juhluvuoden (1994) mitalilla palkitun toimittajan vähäisen tyylikäs kiintymyksen osoitus kaupungille, joka otti muukalaisen huomionsa hitaasti mutta varmasti vuosikymmenten kuluessa. ISBN 951-9362-78-9 sid. 127,- Lokakuu

Heikki Kuutti

Journalistiikan sanasto

Ensimmäinen suomenkielinen, erityisesti joukkoviestinnän ja journalistismin terminologiaan keskittyvä sanasto on aakkosellinen opas ammattilaisille ja harrastajille ja se käsittää lähes 1000 termiä selityksineen. ISBN 951-9362-85-1 nid. 187,- Lokakuu

Tuomo Takala

Liikkeenjohdon kehityshistoria

Teoksessa liikkeenjohdollisen ajattelun opit ja koulukunnat on sulautettu talous- ja sosiaalishistorian kulkuun, siihen mitä lähinnä Pohjois-Amerikan ja Englannin talouselämässä on tapahtunut minkin ajatustavan vallitessa. ISBN 951-9362-86-x nid. 138,- Marraskuu

Luomisen tähteillä

Odds and Ends of Creation

Fotokollaasiteos on kokeellinen yhteistyöprojekti, jossa osallisina on lähes 10 graafisen alan yritystä; kuvat ovat Jussi Jäppisen ja teksti Pekka Mäkelän. ISBN 951-9362-77-0 nid. 150,- Lokakuu

Atena Kustannus Oy • PL 436 • 40101 Jyväskylä • Puh 941-620192 • Fax 941-620190

Kriittisen korkeakoulun syksyn 1994 kursseja ja seminaareja:

Äänen syvän ymmärtämisen ja kokemisen alkeiskurssi

Löydä äänesi avulla voimavaroja, tasapainoa ja kykyä rentoutua. Kouluttajana: laulunop. Kirsti Autio. Lauantaina 24.9., kello 9.30 - 16.30. Kurssimaksu 250 mk.

Äänen syvän ymmärtämisen ja kokemisen jatkokurssi

Alkeiskurssin käyneille. Opettajina Kirsti Autio ja Raisa Saloheimo. Perjantaisin 17.15 - 19.30; 23.9., 7.10., 21.10., 4.11., 18.11., ja 2.12. 1994. Kurssimaksu 360 mk.

Mielikuvat voimavarana

Kurssilla harjoitellaan keskittymistä, mielikuvien ja visualisoinnin käyttöä mm. erilaisten tavoitteiden saavuttamisessa. Torstaisin 20.10. alkaen klo 17.30 - 19.45, 5 kertaa. Kouluttajana LL Pekka Aarninsalo. Kurssimaksu 380 mk.

Myönteinen ajattelu kasvatuksessa

Seminaari perjantaina 7.10. klo 8.45 - 15.45. Käsiteltävinä teemoina: Myönteisen ajattelun perusperiaatteet, myönteinen vuorovaikutus, kasvatuksen rajoittavuus, turvalliset rajat ja ongelmien ratkaiseminen. Kouluttajana VTK, psykologi Keijo Tahkokallio. Kurssimaksu 250 mk.

Myönteinen ajattelu

Seminaari lauantaina 29.10. 1994 klo 8.45 - 15.45. Käsiteltävinä teemoina: Myönteisen ajattelun perusteet, myönteinen vuorovaikutus, muutosproblematiikka ja jaksaminen. Kouluttajana VTK, psykologi Keijo Tahkokallio. Kurssimaksu 350 mk.

Väri voimavarana

Vapauttava, kokemuksellinen maalauskurssi. Kouluttajina: KuvO Pirkko Hakkila ja taiteilija, kirjailija Nelly Jurvelius. Joka toinen torstai 20.10. - 15.12. klo 17.15 - 19.30. Kurssimaksu 420 mk, sisältää materiaalit.

Syntiset ja rohkeat

Seminaari syyllisyydestä 11.-12.11. Ohjelmassa mm. Teatterikorkeakoulun esitys ja tanskalainen esitelmöitsijävieras. Yhteistyössä Erkki Niinivaara -seuran ja Opintotoiminnan keskusliiton kanssa. Useita kouluttajia. Kurssimaksu 260 mk.

Toteutetaan yhteistyössä OK-opintokeskuksen kanssa.

Kurssit sopivat kaikille kiinnostuneille eivätkä ne edellytä ennakkotaitoja tai -valmiuksia.

Esitetilaukset ja ilmoittautumiset: Kriittinen korkeakoulu, Köydenpunojankatu 4 b, 00180 Helsinki: puh. 90-612 1511, fax 90-680 2990.
